

İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Rol Model Tercihlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Examining the Role Model Preferences of Imam Hatip Secondary School students Through a Number of Variables

Zeynep KAYA, Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Ankara/Türkiye.

zeynep.kaya@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5565-8171>

Hüseyin ALGUR, Dr. Öğr. Üyesi.

Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Giresun/Türkiye.

huseyin.algur@giresun.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2028-2151>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 08.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 12.06.2022

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2022

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Kaya, Z. & Algur, H. (2022). İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Rol Model Tercihlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (43), s. 199-241.

<https://doi.org/10.34234/ded.1100726>

Öz: Çeşitli gelişim süreçlerinden geçen birey, çevresiyle etkileşim kurarak hayatta kalmayı öğrenir. Fizyolojik gelişimin yanı sıra dilsel, psiko-sosyal, duygusal ve ahlaki gelişim üzerinde de içinde yaşanılan çevrenin etkisi büyüktür. Başta ebeveynler olmak üzere aile yakınları, arkadaşlar, öğretmenler, medya ünlüleri ve tarihsel şahsiyetler gibi birçok unsur, bireyi etkileyen bu sosyal çevreyi oluşturur. Bireyin sosyal çevreden etkilenme olgusunu imam hatip ortaokulu öğrencilerinin rol model tercihleri özelinde ele almayı amaçlayan bu çalışmada bazı değişkenlerin bu husustaki etkileri araştırmaya konu edilmiştir. Araştırmanın evrenini Türkiye’de öğrenim gören imam hatip ortaokulu öğrencileri oluştururken örneklem olarak Ankara ilindeki çeşitli imam-hatip ortaokullarında öğrenim gören 856 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Algur ve Kaya tarafından geliştirilen “İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada bu ölçek ve Dışa Dönük Kişilik Özellikleri, Dini Yaşantı Özellikleri, İçe Dönük Kişilik Özellikleri olarak adlandırılan üç alt boyutunun çeşitli bağımsız değişkenlerden etkilenme durumu incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; imam hatip ortaokulu öğrencilerinin rol model tercihleri yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, tercih etme sürecinde tesirinde kalınan unsurlar, okuldan memnuniyet düzeyi ve öğretilerle iletişim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşırken sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır. Ayrıca öğrencilerin ilk sırada rol model aldıkları unsurun aile olduğu, bunu aile yakınları ve öğretmenlerin takip ettiği ulaşılan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Öğrenme, Rol Model Alma, İmam-Hatip Ortaokulu

&

Abstract: A human who goes through various developmental processes, learns to survive by interacting with environment. In addition to physiological development, the environment in which one lives has a great impact on linguistic, psycho-social, emotional and moral development. Many factors such as parents, family, friends, teachers, media and historical figures constitute this social environment that affects the individual. In this study, which aims to deal with the phenomenon of the individual’s being affected by the social environment in terms of the role model preferences of Imam hatip secondary school students, the effects of some variables have also been investigated. The universe of the research consists of imam hatip secondary school students educating in Turkey. The sample consists of 856 students studying at various imam-hatip secondary schools in Ankara. Role Model Preferences Scale of Imam Hatip Secondary

School Students, developed by Algur and Kaya, was used as a data collection tool. In the study, with this scale and its three sub-dimensions: Extroverted Personality Traits, Religious Life Traits, and Introverted Personality Traits, the effect of various independent variables were examined. According to the findings, the role model preferences of imam hatip secondary school students differ significantly according to age, gender, class level, factors influenced by the choice process, level of satisfaction with the school and level of communication with teachers, but not according to socio-economic level.

Keywords: Social Learning, Role Modeling, Imam-Hatip Secondary School

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

İnsan, çok boyutlu bir varlık olarak gelişimsel bir yapıya sahiptir. Anne karnından ömrünü tamamlayıncaya kadar genel olarak çocukluk, ergenlik, yetişkinlik şeklinde ayrılabilir belirlenmiş özelliklere sahip dönemlerden geçer ve her evrede kendi içinde fizyolojik, psikolojik, sosyal vb. gelişim alanları ihtiva eder (Karaca, 2016, s. 9). Bu dönemler içinde 11 yaştan itibaren başlatılabilen ergenlik (Mehmedoğlu, 2014, s. 89); pek çok açıdan ciddi gelişim ve değişimler içermesi nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. Bireyin ergenlik döneminde karşı karşıya kaldığı belki de en önemli problem/kriz, kimlik krizidir (Karaca, 2016, s. 144). Kendini diğer insanlardan ayırmaya başlayan gencin, kim olduğuna dair kişisel bir tanımlama yapma çabasını ifade eden kimlik kazanımı süreci, aslında gencin kendisini ölçmesi, tanımaya çalışması, özellikle de kendisine uygun düşebilecek rolleri kazanmasını ifade eder (Erikson, 2020, s. 163). Rol kazanma, aynı zamanda bir öğrenme sürecidir ve sosyal bir çevre içinde gerçekleşir. Birey, sosyal çevresi içinde gözlemlendiği karakterleri taklit ederek model olarak kendini bulmaya çalışır (Bacanlı, 2013, s. 130). 12 yaşından sonra ergen kendisiyle aynileşeceği iyi örneklerle ihtiyaç duymakta (Çamdibi, 2017, s. 83) ve kişilik gelişiminde bir modelle kendini özdeşleştirmektedir. Bu model başlangıçta anneye-baba, yakın akraba iken zamanla yerini arkadaş, film ve kitap kahramanları (Yavuzer, 2003, s. 156) sosyal medya ünlülerine bırakabilir (Karaboğa, 2019, s.363).

Sosyal Öğrenme Teorisi

Model almanın temelinde, gözlem ve taklit yoluyla öğrenme söz konusu olduğundan konu sosyal öğrenme teorisi ile ilişkilidir. Bu bağlamda teorinin kurucusu Albert Bandura'ya göre; insanlar neredeyse bütün davranışları gözlem, taklit ve model alarak öğrenmektedir ve sosyalleşme sürecinde sürekli bir rol model arayışı içindedirler (Bandura, 1989, s. 1178). Ancak, gözlem yoluyla öğrenme, pekiştirici ile desteklenen bir davranışın taklit edilmesinden ibaret değildir (Bayrakçı, 2007, s. 199). Bu kurama göre insanlar, çevredeki olayları izlemekle yetinmeyip aktif birer katılımcı olarak hayatlarına anlam katma amacındadırlar. Bu nedenle model alırken de seçimlerini rastgele değil, planlı ve bilinçli bir düşünme süreci sonunda gerçekleştirirler (Bandura, 1999, ss. 21-41). Bandura'ya göre; bir kişinin bir başkasını model alabilmesi için dört aşamalı bir sürecin başarıyla tamamlanması gerekir. Bu aşamalardan ilki modele yönelen dikkat- ki bu modelin ilgi çekici bir özelliğinden kaynaklanır- ikincisi taklit edilecek davranışı yeniden hatırlama, üçüncüsü modeldeki davranışı yeniden üretme ve son olarak da modelin davranışını yeniden göstermeye dair motivasyondur (Nabavi, 2012, s. 10). Bandura'ya göre; bireyin modele yönelen dikkatinin arkasında modelin yaş, cinsiyet, sosyal ve etnik statü, uzmanlık gibi özellikleri etkili olabilmektedir. Bununla beraber modelleme, canlı bir model dikkate alınarak yapılabileceği gibi sembolik olarak herhangi bir platformda temsil (kitap, televizyon, sinema vb.) edilen kişi ya da karakter kullanılarak da gerçekleşebilir. Sembolik modeller bireyin diğer düşünce, davranışlarını etkilediği gibi- aldığı modele bağlı olarak-ahlaki düşünce ve davranışlarını da etkiler (Bayrakçı, 2007, s. 203). Kavram düzeyinde soyut olan din ve ahlak öğretileri, birey tarafından bu öğretileri benimseyen modellerin davranışlarında gözlemlenebilir hale gelir. Dini/ahlaki konularda bilgi, gözlem ve diğer yollarla elde edilen birikim, kişi tarafından bilişsel olarak sentezlenerek hayatı yönlendiren ilke ve prensiplere, eylem boyutunda da yeni davranış biçimlerine dönüşebilir (Bandura, 2003, s. 169). Dolayısıyla model alma; düşünce, davranış ve değerlerin gerçek ya da sembolik modellerin direkt/dolaylı deneyimlenmesi sonucunda sürekli yenilenmesini ifade eder (Bandura, 1969, s. 255).

Rol Model Kavramı ve Rol Model Kategorileri

Rol modeller; gözlem, öykünme yoluyla benzerlik gösteren, bireyi gelişmek için motive eden ve onların tutumlarını, davranışlarını, amaçlarını etkileyen ya da statü pozisyonları açısından daha çekici bulunan kişileri belirtir. Kısaca ifade

etmek gerekirse rol modeller, gözlemlenen hedef ve tutumları ile taklit edilen kişilerdir (Nabavi, 2012, s. 7). Ergen, kimlik kazanma sürecinde dış etkilere açıktır ve potansiyel olarak yüz yüze ya da dolaylı olarak iletişime geçebileceği, kendisine gelişim isteği veren, sahip olduğu cazip statüsü nedeniyle dikkate değer bulunduğu karakterleri rol model olarak tercih edilebilir (Gibson, 2004). Bununla birlikte, model ile gözlemcinin karakter özelliklerindeki benzerlikler, davranışın model alınma derecesini etkilemektedir (Demirbaş & Yağbasan, 2005, s. 368). Gibson'a (2004) göre; rol modellere sahip olmak, bireyin büyümesi ve gelişmesi açısından önem arz eder. Çünkü rol modeller birey açısından öğrenme, tanımlama, motivasyon ve kariyer rehberi olarak hizmet verir. Rol modeller, bireyin gelişim süreci dikkate alındığında öncelikle aile ve yakın çevreden, okul ile beraber öğretmen ve okunan kitaplardaki kahramanlardan ergenlikte ise televizyon, sinema, sosyal medya ünlülerinden seçilebilmektedir (Karaboğa, 2019, s. 366). Günümüzde internet erişiminin yaygınlığı ve sosyal medya platformlarının fazlalığı sebebiyle, dünyanın herhangi bir yerindeki olay ve kişilerin anında gözlem alanına girdiği düşünüldüğünde, rol model kategorilerinin daha da çeşitlendiği rahatlıkla ifade edilebilir.

Bilindiği gibi, ergenlik dönemine gelinceye kadar çocuklar için en etkili model ailedir (Ankay, 1990, s. 71). Zira aile bireyin ilk sosyalleşme ortamıdır ve aynı zamanda toplumda var olan kültürel kimliğin, insani değerlerin koruyucusu ve aktarıcısı konumundadır (Buladı, 2021, s. 200). Anne babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları, çocuğun kimlik gelişimine doğrudan etki etmektedir (Kaya, 1997, s. 193). Okul öncesi dönemde çocuk, kendini anne ve babasıyla model olarak özdeşleştirme, onların davranışlarını taklit etme ve devamında değer yargılarını benimseme eğilimindedir (Buladı, 2021, s. 213). Aktarılan değerler içinde bulunan dini değerler, aile içinde çocuğun dini gelişiminin ve karakterinin de şekillenmesine zemin hazırlar (Işıkdöğün, 2021, ss. 80-81). Çocuklar, ebeveynlerinin kendilerinin eğitimi ile ilgili sergiledikleri bilinçli davranışlardan çok bilinçsiz tutum ve davranışlardan etkilenirler. Bu nedenle modelleme her zaman olumlu davranışlar üzerinden gerçekleşmeyebilir. Ancak anne ve babalar kendilerini ve çocuklarını tanıma konusunda çaba sarf eder, onları hangi durumda nasıl desteklemeleri gerektiğini bilir; aile içinde sevgi, güven ve saygı ortamı oluşturabilirlerse çocukları üzerinde rol model olarak etkilerinin daha üst düzeyde olacağı söylenebilir (Özel & Zelyurt, 2016, ss. 11-14).

Rol modeller gelişim evrelerine göre farklılık gösterir. Ebeveynler, erken çocukluk döneminde pek çok probleme reçeteler sunabilseler de gelişim aşamala-

rının gerektirdiği çoklu davranış biçimleri karşısında birincil kaynak olma durumlarını uzun süre muhafaza edemezler (Bandura, 1969, s. 215,255). Çocuğun okul hayatı ile beraber pek çok açıdan aile etkisi azalır. Okulun, çocuğun hayatı tanınmasında ve sosyalleşmesinde -etkisinin azaldığı düşünülse de- hala önemli bir rolü bulunmaktadır. Çocuk, arkadaş ortamı içerisinde problem çözmeyi, görgü ve davranış kurallarını öğrenirken (Şahin & Özçelik, 2016, s. 45) sosyal kimliğini kazanma süreci içinde aynı zamanda ailesinden sonra derinlikli bir sosyal tecrübe yaşadığı birey olarak öğretmen ile karşılaşır (Aydın, 2009, s. 84). Kendisinden eğitim aldığı öğretmenin donanımı, kişiliği, öğrenciye karşı tutum ve davranışları birey üzerinde etkiler bırakır ve öğretmenlerinin davranış, konuşma biçimi, hareketleri, giyimi hatta olay ve insanlara yaklaşım biçimleri bile öğrenciler tarafından örnek alınabilir (Kılıç vd., 2004). Bu bağlamda din eğitimi veren öğretmenler de öğrencinin dini ve ahlaki gelişimini etkilemekte, öğrenciler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin tutum ve davranışlarından yüksek düzeyde etkilenmektedir (Bahçekapılı, 2010; O. Taşkın, 2020). Okul ortamında sadece öğretmen değil, belli bir program ve amaç çerçevesinde içerikler ve bu içeriklerde yer verilen karakterler de öğrencilerin rol modelleri olabilmektedir (Öcal vd., 2012, s. 83).

Gelişen teknoloji ve hızlı sosyalleşmeye bağlı olarak ilk dönemlerde işlevsel olan ebeveyn rol davranışları, gençler için aynı değeri taşımaz ve ergenin ilgisi yaşlılarına, aile dışı modellere kayar (Bandura, 1969, s. 248). Okul hayatının ilk yıllarında çocuğun benzemek istediği kişi öğretmeni iken gençlik dönemlerinde arkadaşlar veya ünlü sanatçılar, ses ve film yıldızları olabilir (Gökdağ, 2002, s. 18). Çocukların sosyalleşmesinde oyun ve akran gruplarının etkisi bilinmektedir. Belirli bir yaştan itibaren çocuklar, kendi dünyalarına ait sorunları paylaşmak ve sohbet etmek için ebeveynlerinden çok akran gruplarına ihtiyaç duyarlar (Şahin & Özçelik, 2016, s. 46). Akranları tarafından kabul edilmek gerek çocuk gerekse ergenlerde aidiyet duygusunun gelişmesi, kimlik kazanımı ve ahlaki kimlik oluşumu açısından kritik rol oynamaktadır (Onat Kocabıyık, 2014, s. 269). Model alma eğiliminde olan genç; akran grubun içinde bağımsız olma, kendini bulma tecrübeleri yaşarken aynı zamanda bu grubun pek çok düşüne, davranış ve tutumlarından da etkilenir (Göküş, 2019, s. 146). Bu etkiler, bireyin dış görünüşünden başlamak üzere karar verme süreçlerine (Savaş, 2019), suça sürüklenmelerine (E. E. Taşkın, 2019), inanç ve ibadetlerine (Önder, 2021, ss. 65-66; Söylev, 2000, ss. 32-33) kadar uzanabilir.

Ergenlik döneminde daha önceki dönemlere oranla sembolik modellerin

öneminin arttığı görülür. En önemli sembolik modellerden biri de kitle iletişim araçlarıdır. Bu anlamda, televizyonun model etkisi en az gerçek modeller kadar önemlidir (Ankay, 1990, s. 72). Günümüzde ise, gerek eğitim gerekse eğlence alanında günlük hayatın vazgeçilmez bir kaynağı haline gelen medya içerikleri, çocuklar ve gençler başta olmak üzere bireylerin bilgi, duygu, düşünce, inanç ve davranışlarını etkileyen önemli bir güce dönüşmüştür. Medya tarafından ön plana çıkarılan ve çoğu zaman kurgusal ve olağanüstü özelliklerle donatılmış karakterler (Karaboğa, 2019, s. 369), ergenlik dönemini karakterize eden tutumlardan biri olan hayranlık duygusu ile birleşince ergen tarafından rol model olarak seçilebilmekte ve bireyi hayran olduğu kişiye her yönden benzemeye itebilmektedir (Yörükoğlu, 2004, s. 40). Bu durumda kişi, hayranlık duyduğu kişi gibi güzel olmak, onun gibi giyinmek, onunkine benzer davranışlar sergilemek için çaba sarf etmektedir (Kabaklı Çimen, 2019, s. 91). Dizi kahramanları, şarkıcılar, sporcular, sinema aktörleri ve artık sosyal medya fenomenleri vasıtasıyla medyada sunulan semboller, imajlar ve fikirler; gençler tarafından sadece kimliklerini tanımlamak amacıyla kullanılmamakta aynı zamanda, toplumsal davranış rollerini öğrenmede de katkı sağlamaktadır (Kula, 2007, s. 252). Modern tüketim toplumunda rol modellerin ciddi düzeyde etkilediği bir başka alan da kendisine hayran olunan kişilerin satın alma davranışları (Sarıkaya & Barutçu, 2016, ss. 43-64) ve markalara yönelik algılarıdır (Eskiler & Altunışık, 2017). Hayatın hemen hemen her alanını kuşatmış durumda olan sosyal medya platformları vasıtasıyla gerçekleşen etkileşim dini ve ahlaki alanı da dışarıda bırakmamaktadır. Bireyin ahlaki benliğini geliştirirken davranışlarına yön vermek üzere seçtiği kriterlerden biri de rol modellerdir (Hacıkeleşoğlu, 2021, ss. 879-881). Dolayısıyla özellikle kimlik arayışında olan çocukların, kolaylıkla erişebildikleri sosyal medya ünlülerinin kısmen olumlu, çoğunlukla olumsuz değer tutum ve davranışlarından etkilendikleri çeşitli araştırma verilerinde de görülmektedir (Kahveci, 2021; Karakuş vd., 2020, s. 184; Salkaya, 2020).

Öykünülen davranışın kaynağının belirlenmesi, çocukların ve ergenlerin aile, yakın çevre, arkadaş ve medya aracılığı ile sunulan çoklu modellere maruz kalmaları nedeniyle oldukça karmaşıktır (Bandura, 1969, s. 251). Rol model alma ile ilgili çalışmalara bakıldığında bireylerin kendilerine aile bireylerini, topluluk üyelerini, eşlerini, öğretmenlerini, ünlüleri, tarihi kahramanları vb. model alabilecekleri görülmüştür (Callum & Beltman, 2002). Bu nedenle bireylerin rol model tercihlerini hangi kişi/karakterlerden ve bu kişilerin hangi özelliklerinden yana kullandıkları, müfredatın rol model almada etkisi, rol model almanın bireyin davranışlarında meydana getirdiği değişiklikler çeşitli araştırmalara

konu olmuştur. Eğitim kademelerine göre sıralanacak olursa; çizgi ve animasyon kahramanlarının etkisi Oruç ve arkadaşları (2011) tarafından okul öncesi dönemde; Altıntaş (2016) tarafından 9-11 yaş aralığında incelenmiştir. Karaboğa (2019), çalışmasında lise öğrencilerinin rol model tercihlerini ve bu modellerin etki düzeylerini ortaya koymaya çalışırken Kabaklı Çimen (2019) araştırmasında eğitim fakültesi öğrencilerinin rol model tercihlerine odaklanmıştır. Demir ve Köse (2014) öğretmenlerin; Taşkın (2020) ise DKAB öğretmenlerinin rol model etkisini incelemiştir. Rol model alınmada etkisi en çok araştırılan etken ise televizyon dizi film karakterlerdir (Erjem & Çağlayandereli, 2006; Kula, 2007; Öztürk & Taluk, 2011; Türk, 2020; Üstündağ, 2019). Popüler kültürün bir parçası olan youtuberların ilgili konuyla bağlantısı Ergen (2019) tarafından çalışma konusu yapılmış, sosyal medya platformu olan instagramın rol model alma açısından etkisi ise Kandil'in (2019) araştırmasında kendine yer bulmuştur. Eğitim hayatı boyunca örtük ya da açık olarak müfredata yansıtılan karakterlerin rol model olma durumu da çeşitli çalışmalarda araştırılmıştır (Faiz & Karasu Avcı, 2019; Karakuş & Çoksever, 2019; Öcal vd., 2012). Kişilerin alış veriş, satın alma gibi tüketim davranışları ile rol modeller arasındaki ilişki de Türkmen (2014) ve Eskiler ve Altunışık (2017) tarafından araştırılmıştır. Literatüre bakıldığında, ortaokul öğrencileri üzerinde rol model davranışı ile ilgili yapılmış araştırmalara rastlanmakla beraber, özel olarak imam-hatip ortaokulu (İHO) öğrencilerine odaklanan bir çalışma bulunmamaktadır. İHO'lar Türk eğitim sistemi içinde, muadili olan diğer okullardan farklı olarak müfredatında Temel Dini Bilgiler, Arapça, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin Hayatı derslerini zorunlu olarak bulunduran okullardır (MEB, 2021b). Dini içerikli gizli ve açık müfredatın görece fazlalığı ve okul iklimine yansıdığı düşünülen dini atmosferin gerek öğrencilerin rol model tercihlerine gerekse modellerin örnek alınan özelliklerine bir etkisi olup olmadığının tespit edilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, İHO öğrencilerinin rol model tercihlerini tespit etmek üzere Algur ve Kaya (2021) tarafından geliştirilen "İmam-Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri Ölçeği"nin (İHORMÖ) sahada kullanılması ile elden verileri sunması bakımından da önem taşımaktadır. İHORMÖ, öğrencilerin Dışa Dönük Kişilik Özellikleri (DDKÖ), İçe Dönük Kişilik Özellikleri (İDKÖ) ve Dini Yaşantı Özellikleri (DYÖ) ile ilgili bilgiler vermektedir.

Buraya kadar dile getirilen hususlardan hareketle bu çalışmanın temel problemi, İHO öğrencilerinin rol model tercihleri üzerinde etkili olan unsurların

tespit edilmesi suretiyle bu öğretim kademesindeki öğrencilere yönelik sürdürülen öğretim faaliyetlerinin etkililiğini artırmak adına bilgi verici veriler elde etmektedir. Belirtilen bu temel problem dâhilinde aşağıda yer alan hipotezler test edilmiştir.

- **H1a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H1b:** İHO öğrencilerinin rol model alma düzeyleri yaş arttıkça azalır.
- **H2a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H2b:** Erkek öğrenciler, dışa dönük kişilik özelliklerinde kadınlardan daha az rol model tercih ederler.
- **H3a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H3b:** İHO öğrencilerinin rol model alma düzeyleri sınıf düzeyi arttıkça azalır.
- **H4a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H4b:** İHO öğrencilerinin rol model alma düzeyleri sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe azalır.
- **H5a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri, tercih etme süreci değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H5b:** İHO'yu eğitim kalitesinden dolayı tercih edenlerin rol model tercih puanları ailesinin isteğiyle tercih edenlerden daha yüksektir.
- **H6a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri, okul memnuniyet düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H6b:** Okul memnuniyet düzeyi ile rol model alma arasında doğru orantılı bir ilişki vardır.
- **H7a:** İHO öğrencilerinin rol model tercihleri, öğretmenlerle iletişim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.
- **H7b:** Öğretmenlerle iletişim düzeyi ile rol model alma arasında doğru orantılı bir ilişki vardır.

Yöntem

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli esas alınmıştır. Tarama modelinde belirlenen örneklemedeki bireylerin görüşleri güvenilirlik ve geçerlik analizleri yapılan ölçekler kullanılarak ulaşılan veriler doğrultusunda betimlenir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 14).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılarla ilgili bağımsız değişkenlerin tespiti için araştırmacılar tarafından hazırlanan “kişisel bilgiler” formu kullanılmıştır. Örneklemin rol model tercihlerini tespit etmek üzere Algur ve Kaya (2021) tarafından geliştirilen 15 maddeden müteşekkil İHORMÖ kullanılmıştır.

İHORMÖ, İHO’da öğrenim gören öğrenciler üzerinde geliştirilmiştir. Bu çalışmanın hedef kitlesinin de İHO öğrencileri olması, belirtilen ölçeğin kullanılmasına karar verilmesinde etkili olmuştur. 5’li likert şeklinde hazırlanan ölçeğin her bir maddesinden alınabilecek en yüksek puan 5, en düşük puan ise 1’dir. Dolayısıyla 15 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en yüksek puan ($15 \times 5 = 75$) 75, en düşük puan ise ($15 \times 1 = 15$) 15’tir. Ölçek geliştirme sürecinde açılımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış, bu analizler sonucunda ölçeğin geçerli olduğu tespit edilmiştir (Algur & Kaya, 2021, ss. 780-785).

Toplam 15 madde ve 3 faktörden oluşan İHORMÖ’nün açılımlayıcı faktör analizine (AFA) göre “Dışa dönük Kişilik Özellikleri” (DDKÖ) alt boyutunda faktör yükleri 0,90 ile 0,57 arasında değişen 6 madde¹, “Dini Yaşantı Özellikleri” (DYÖ) alt boyutunda faktör yükleri 0,83 ile 0,74 arasında farklılaşan 4 madde² ve “İçe dönük Kişilik Özellikleri” (İDKÖ) alt boyutunda ise madde yükleri 0,82 ile 0,58 arasında değişen 5 madde³ toplanmıştır. Ölçek ve alt boyutlarının açıkladığı toplam varyans, %72,74’tür (Algur & Kaya, 2021, ss. 781-782). Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizindeki (DFA) uyum indeksleri de istatistiksel açıdan anlamlıdır (Algur & Kaya, 2021, 784-785). Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha Güvenirliği ve “İki Yarı Güvenirlik Yöntemi” ile test edilmiştir. İHORMÖ ölçeği ve alt boyutlarının güvenilirlik katsayıları 0,93 ile 0,82 aralığında çeşitli değerler almıştır (Algur & Kaya, 2021, s. 786). Bu veri, ölçek

1 Bu maddeler güler yüzlü, hoşgörülü, nezaketli olma, sözünde durma, temizliğe önem verme ve iyilik yapma gibi niteliklerden oluşmaktadır.

2 Bu maddeler dini bilgiye sahip olma, namaz kılma, dini yaşantı ve ibadetlerde hassasiyet gösterme gibi nitelikleri içermektedir.

3 Bu maddeler söz ve davranışlardaki tutarlılık, merhametlilik, iyimserlik, sorumluluk ve küçüklerle etkili iletişim gibi özellikleri içermektedir.

ve alt boyutlarının yüksek derecede güvenilir olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Johnson & Christensen, 2014, s. 234).

Bu araştırmanın veri setinde İHORMÖ'nün Cronbach Alpha Güvenirliği 0,89 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin geliştirildiği örneklem ile bu araştırmanın örneklemini benzer nitelikte olmakla birlikte DFA ile veri setinin İHORMÖ'nün faktör yapısına uygunluğu test edilmiştir. İHORMÖ 357 kişiden oluşan örneklem ile geliştirilmiştir. Bu çalışmada ise katılımcı sayısı 856 kişiden oluşmaktadır. Örneklem sayısının artması DFA'da referans olarak bakılan Ki-kare (X^2/df) değerinin yükselmesine sebep olmaktadır (Blunch, 2008, ss. 75-103; Yaşlıoğlu, 2017, s. 80). Bu doğrultuda araştırma veri setinde de X^2/df değeri 4,46 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem grubunun sayısının fazla olduğu veri setleri için uygun bir değer olarak tanımlanmaktadır (Wheaton vd., 1977, s. 99). DFA sonucu elde edilen diğer değerlerden bir kısmı kabul edilebilir düzeyde (NFI=,93; NNFI/TLI= ,93; IFI= ,94; RFI= ,91; CFI= ,94; RMR=,023), bir kısmı da mükemmel düzeyde (GFI= ,94; AGFI= ,92; RMSEA= ,064) uyumun olduğunu göstermektedir (Tabachnick & Fidell, 2013, ss. 721-725; Marcoulides & Schumacker, 2001, s. 186; DeVellis, 2016, s. 49; Meydan & Şeşen, 2015, s. 37; Seçer, 2015, s. 98).

Araştırmada kullanılan parametrik testler için İHORMÖ ve alt boyutlarının normallik varsayımını karşılama durumları basıklık (Kurtosis) ve çarpıklık (Skewness) değerlerine bakılarak kontrol edilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin “-1,5” ve “+1,5” arasında olması gerekir (Kalaycı, 2014, s. 73). Bu doğrultuda veri setinin normallik düzeyleri, İHORMÖ'de Skewness -0,465, Kurtosis -0,484; Dışadönük Kişilik Özellikleri (DDKÖ) alt faktöründe Skewness -0,604, Kurtosis -0,328, İçedönük Kişilik Özellikleri (İDKÖ) alt faktöründe Skewness -0,617, Kurtosis -0,253; Dini Yaşantı Özellikleri (DYÖ) alt faktöründe ise Skewness -0,737 Kurtosis -0,128 olarak tespit edilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin referans değerler olan “-1,5” ve “+1,5” arasında olmasından hareketle İHORMÖ ve alt boyutlarının normallik varsayımını karşıladığı söylenebilir. Bu doğrultuda araştırmadaki verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye'deki İHO öğrencileridir. MEB istatistikleri 2020-2021 verilerine göre 2758'i İHO ve 669'u imam hatip lisesi bünyesinde İHO olmak üzere toplam 3427 okul vardır. Bu okullarda 338434'ü erkek, 475863'ü

kadın olmak üzere toplam 714297 öğrenci öğrenim görmektedir (MEB, 2021a).

Araştırma amacını gerçekleştirecek uygun çalışma grubunu oluşturmak adına amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 90). Bu kapsamda örneklem olarak adları Tablo 1’de yer alan Ankara’daki 64 İHO’da öğrenim gören farklı sınıf seviyelerinden 856 öğrenci belirlenmiştir.

Tablo 1: Araştırma Örneklemi

100 Yıl İHO	Ertuğrul Gazi İHO	Mamak Şehit Mekan Şahin İHO	Şehit Musa Özalkan İHO
19 Mayıs İHO	Fatih İHO	Medine İHO	Şehit Mustafa Avcu İHO
Abdülbaki Ünlü İHO	Güdüllü İHO	Mehmet Akif Ersoy İHO	Şehit Mustafa Tecimen İHO
Adnan Menderes İHO	Hacı Bayram İHO	Mehmet Örcü İHO	Şehit Oğuzhan Yaşar İHO
Ahi Mesut İHO	Halil Kut Paşa İHO	Muhsin Yazıcıoğlu İHO	Şehit Osman Evsahibioğlu İHO
Ahmet Yesevi İHO	Hasan Özbay İHO	Öğretmen Büşra İnan İHO	Şehit Sercan Bulak İHO
Akyurt İHO	Hasanoğlan İHO	Ortatepe İHO	Şehit Sercan Bulak İHO
Alâeddin Özdenören İHO	Haymana Şehit Ali Koç İHO	Pursaklar İHO	Şehit Sıddık Uluocak İHO
Altındağ Şehit Yusuf Elitaş İHO	İMKB Alpaslan İHO	Rıza Çöllüoğlu İHO	Şehit Yakup Kozan İHO
Atatürk İHO	İncesu Şehit Sultan Selim Karakoç İHO	Şehit Ayhan Keleş İHO	Sincan Ali Semerkandi İHO
Ayvalı Şehit Salim Maraş İHO	Kalaba İHO	Şehit Cengiz Polat İHO	Sincan Şehit Zafer Er İHO
Beştepe Şehitleri İHO	Kani Karaca Görme Engelliler İHO	Şehit Erdem Ertan İHO	Tapduk Emre İHO
Beyazıt Şehit Mehmet Çifci İHO	Karaali Fatih Sultan Mehmet İHO	Şehit Erhan Yıldırım İHO	Tarhuncu Ahmet Paşa İHO
Cahit Zarifoğlu İHO	Kazan İHO	Şehit FeYZa Acısu İHO	Tevfik İleri İHO
Çubuk İHO	Keçiören Bülent Aydın İHO	Şehit Hakan Ünver İHO	Veysel Tiryaki İHO
Derbent İHO	Keçiören Yavuz Sultan Selim İHO	Şehit Muhammed Ali Sarı İHO	Yunus Emre İHO

Ankara, başkent olmasının yanı sıra sosyal imkânlarından dolayı göç alan bir şehir olması ve heterojen demografik yapısı nedeniyle Türkiye’nin tamamını temsil edecek bir nüfus çeşitliliğine sahiptir. Bu sebeple örneklem seçiminde Ankara tercih edilmiştir. Araştırma öncesinde Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu’ndan 01 Aralık 2021 tarih ve 17/16 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Ardından Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden 28.12.2021 tarih ve E-14588481-605.99-40009823 sayılı izin alınmıştır. Gerekli onay ve izinler alındıktan sonra araştırmanın veri toplama aracı ilgili okul yönetimlerinin koordinasyonunda öğrencilere ulaştırılmıştır.

Tablo 2: Örneklemin Özellikleri						
Yaş	10 yaş ve altı	11 yaş	12 yaş	13 ve üzeri	Toplam	
Frekans	91	265	204	296	856	
Yüzde	10,6	31,0	23,8	34,6	100,0	
Cinsiyet	Erkek		Kadın		Toplam	
Frekans	363		493		856	
Yüzde	42,4		57,6		100,0	
Sınıf Düzeyi	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	Toplam	
Frekans	267	184	170	235	856	
Yüzde	31,2	21,5	19,9	27,5	100,0	
Sosyo-Ekonomik Düzey	0-2800	2801-4000	4001-5000	5001-6000	6001 ve üstü	Toplam
Frekans	137	216	199	127	177	856
Yüzde	16	25,2	23,2	14,8	20,7	100,0
Tercih Süreci	Aile isteği	Okulun eğitim kalitesi	İHO'ya gitme isteği	Sınıf Arkadaşlarının tercihi	İlkokul Öğretmeni tavsiyesi	Toplam
Frekans	302	188	334	23	9	856
Yüzde	35,3	22,0	39,0	2,7	1,1	100,0
Okul Memnuniyet Düzeyi	Düşük		Orta	Yüksek		Toplam
Frekans	44		385	427		856
Yüzde	5,1		45,0	49,9		100,0
Öğretmen İletişim Düzeyi	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çokyüksek	Toplam
Frekans	11	27	256	331	231	856
Yüzde	1,3	3,2	29,9	38,7	27,0	100,0

Tablo 2’de görüldüğü gibi örneklemin yaşa göre dağılımı “10 yaş ve altı” yaş aralığında %10,6, “11 yaş” düzeyinde %31, “12 yaş” düzeyinde %23,8 ve “13 ve üzeri” düzeyinde ise %34,6 olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya katkı sunan 856 katılımcıdan 493’ü (%57,6) kadın, 363’ü (%42,4) erkektir. Örneklemin sınıf düzeyine göre dağılımının dengeli olduğu söylenebilir. Bu kapsamda 5. sınıfta %31,2, 6. sınıfta %21,5, 7. sınıfta %19,9 ve 8. sınıfta ise %27,5 oranında öğrenci araştırmaya katkı sunmuştur.

Sosyo-ekonomik düzey açısından örneklemin dağılımı incelendiğinde araştırmanın uygulandığı dönemdeki asgari ücret esas alınarak belirlenen “0-2800”

aralığında %16'lık, "2801-4000" aralığında %25,2'lik, "4001-5000" aralığında %23,2'lik, "5001-6000" aralığında %14,8'lik ve "6001 ve üzeri" seçeneğinde de %20,7'lik bir yığılmanın olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin İHO'ya kayıt olmasında kendilerini etkileyen unsurlar da bağımsız değişken olarak incelenmiştir. Bu kapsamda örneklemin %35,3'ü ailelerinin isteğiyle, %22'si okulun kalitesi sebebiyle, %39'u İHO'ya gitmek istedikleri için, %2,7'si ilkokul arkadaşlarının da İHO'yu seçmesi sebebiyle ve %1,1'i de ilkokul öğretmenlerinin tavsiyesiyle tercih yaptığını belirtmiştir.

Katılımcıların %5,1'i düşük düzeyde, %45,0'ı orta düzeyde ve %49,9'u da yüksek düzeyde öğrenim gördükleri okuldan memnun olduklarını ifade etmiştir. Öğretmenleriyle olan iletişimleri kapsamında örneklemin özellikleri incelendiğinde %1,3'ünün çok düşük, %3,2'sinin düşük, %29,9'unun orta, %38,7'sinin yüksek ve %27,0'sinin de çok yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan İHORMÖ ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi Amos uygulaması kullanılarak yapılmıştır. Çalışma grubundan elde edilen verilerin analizi ise SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle araştırmadaki bağımsız değişkenler frekans düzeyinde tespit edilmiştir. İHORMÖ ve alt boyutları normallik varsayımını karşıladığı için iki gruptan oluşan değişkenler için parametrik "t testi", üç ve daha fazla grubu olan değişkenler için de parametrik "One-Way ANOVA" testi kullanılmıştır. Elde edilen veriler tablolar halinde verilmiştir.

Bulgular

Araştırmada karşılaştırması yapılan bağımsız değişkenlere dair bilgiler evren ve örneklemin tanıtıldığı kısımda zikredilmiştir. Bu bölümde adı geçen yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, öğrenim görülen okulu tercih etme süreci, okul memnuniyet düzeyi, öğretmen iletişim düzeyi bağımsız değişkenleri ile İHORMÖ ve alt boyutları arasında istatistiksel açıdan farklılık olup olmadığına dair veriler paylaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle araştırmanın hipotezleri test edilmektedir.

Yaşa Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

İHO öğrencilerinin rol model tercihlerinde yaş değişkeninin bir etkisinin olup olmadığı One-Way ANOVA kullanılarak test edilmiş, gruplar arasındaki fark-

lılıklar da ‐LSD‐ isimli test ile sınanmıştır.⁴ Elde edilen veriler Tablo 3’te dik-
katlere sunulmuştur.

Tablo 3: Yaş'a Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

	Yaş	N	X	S	sd	F	p	Grp.Ar. Farklar*
İHORMÖ Genel	10 ve altı	91	66,84	6,93	3/852	6,75	,00	a
	11 yaş	265	66,76	6,62				ab
	12 yaş	204	65,26	7,10				ac
	13 ve üzeri	296	64,36	7,11				c
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	10 ve altı	91	26,74	2,95	3/852	2,70	,04	ab
	11 yaş	265	26,95	2,68				a
	12 yaş	204	26,54	2,94				ab
	13 ve üzeri	296	26,28	2,86				b
Dini Yaşantı Özellikleri	10 ve altı	91	17,69	2,31	3/852	12,55	,00	a
	11 yaş	265	17,56	2,42				a
	12 yaş	204	16,81	2,74				b
	13 ve üzeri	296	16,32	2,95				c
İçer Dönük Kişilik Özellikleri	10 ve altı	91	22,41	2,56	3/852	2,55	,05	a
	11 yaş	265	22,25	2,47				a
	12 yaş	204	21,90	2,71				ab
	13 ve üzeri	296	21,76	2,54				b

*Farklı harfler gruplar arası önemli farklılığı göstermektedir. (p<0,05)

Tablo 3’te yer alan veriler incelendiğinde İHORMÖ ölçeği ve tüm alt boyutlarında yaşa göre farklılaşmaların olduğu görülmektedir (İHORMÖ genel p=0,00<0,05; DDKÖ p=0,04<0,05; DYÖ p=0,00<0,05 ve İDKÖ p=0,05≤0,05). Dolayısıyla ‐H1a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.‐ hipotezinin ölçek ve alt boyutları için doğrulandığı söylenebilir.

LSD testi sonuçları incelendiğinde söz konusu farklılaşmaların İHORMÖ genelinde en küçük yaş aralığı olan ‐10 yaş ve altı‐ ile en yüksek yaş aralığı olan ‐13 ve üzeri‐ seçenekleri arasında ‐10 yaş ve altı‐ seçeneği lehinde olduğu görülmektedir. Söz konusu farklılaşmanın DDKÖ alt boyutunda ‐11 yaş‐ ile ‐14 yaş ve üzeri‐ aralıkları arasında ‐11 yaş‐ lehinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. DYÖ alt boyutunda ‐10 yaş ve altı‐ ile ‐11 yaş‐ seçeneği ‐12 yaş‐ ve ‐13 yaş ve üzeri‐, ‐12 yaş‐ ve ‐13 yaş ve üzeri‐ seçenekleri ise diğer tüm seçeneklerle farklılaşmaktadır. İDKÖ alt boyutu LSD sonuçları incelendiğinde ‐10 yaş ve altı‐ ile ‐11 yaş‐ aralıklarının ‐13 yaş ve üzeri‐ seçeneğiyle farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşmalardan hareketle öğrenci yaşı yükseldikçe rol model alma düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılabilir. Böylece ‐H1b: İHO öğrencilerinin rol model alma düzeyleri yaş arttıkça azalır.‐ hipotezinin doğrulandığı

⁴ Gruplar arası varyansın eşit olduğu durumlarda kullanılan Post-hoc tekniklerinden biri de LSD’dir. Bu testin benimsenmesinde gruplardaki örneklemin eşit olmasını gerektirmemesi etkili olmuştur (Kayri, 2009, ss. 51-64).

söylenbilir. Bu veriyle aynı doğrultuda farklı bir çalışmada, ortaokul öğrencilerinin, lise öğrencilerine göre DKAB öğretmenlerinden dini ve ahlaki olarak daha yüksek oranda etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır (O. Taşkın, 2020, s. 93).

Cinsiyete Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

Cinsiyet değişkeni ile İHO öğrencilerinin rol model tercihleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın var olma durumu “bağımsız grup t testi” ile sınanmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

	Cinsiyet	N	X	S	sd	t	p
İHORMÖ Genel	Kadın	493	66,00	6,91	854	2,067	0,039
	Erkek	363	65,00	7,11			
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	Kadın	493	26,90	2,73	854	3,707	0,000
	Erkek	363	26,18	2,94			
Dini Yaşantı Özellikleri	Kadın	493	16,95	2,74	854	-,239	0,811
	Erkek	363	16,99	2,69			
İçer Dönük Kişilik Özellikleri	Kadın	493	22,15	2,53	854	1,812	0,070
	Erkek	363	21,83	2,61			

P<0,05 ise gruplar arası anlamlı bir farklılaşma vardır.

Tablo 4’te yer alan veriler incelendiğinde İHORMÖ geneli ($p=0,039<0,05$) ve DDKÖ ($p=0,000<0,05$) alt boyutunda kadın ve erkekler arasında kadınlar lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. DYÖ ($p=0,811>0,05$) ve İDKÖ ($p=0,070>0,05$) alt boyutları arasında ise anlamlı bir farklılaşma olmamıştır. Bu sonuçlardan hareketle “H2a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.” hipotezi İHORMÖ geneli ve DDKÖ alt boyutu için doğrulanmıştır. Rol modelin beğenilen karakter özelliklerinde cinsiyet açısından bir farklılaşma olduğu Üstündağ’ın (2019, s. 42) araştırma bulgularında görülmektedir. Buna göre; erkekler rol modelde güçlü ve başarılı karakter özelliklerini daha fazla tercih ederken kızlar, güzel ve etkileyici olma karakter özelliklerini ön plan çıkarmışlardır.

Cinsiyet değişkeni, öğrenciler üzerinde yapılan farklı çalışmalarda da anlamlı farklılıklar oluşturmuştur. Örneğin Taşkın’ın (2020, s. 92) çalışmasında cinsiyet değişkeninin DKAB öğretmenlerinin öğrencilerin dini ve ahlaki davranışları üzerindeki etkisinde farklılaşmaya sebep olduğu belirtilmektedir. Aynı çalışmada DKAB öğretmenin ahlaki davranışlarının gözlemlenmesinde ve dini yaşantılarının model alınmasında ise cinsiyete göre bir farklılaşma olmadığı tespiti yapılmıştır (O. Taşkın, 2020, ss. 114-120).

Grupların tablodaki ortalama puan değerleri incelendiğinde “H2b: Erkek öğrenciler, dışa dönük kişilik özelliklerinde kadınlardan daha az rol model tercih ederler.” hipotezinin DYÖ dışındaki tüm gruplar için doğrulandığı gözlenmektedir (İHORMÖ Kadın X=66>Erkek X=65, DDKÖ Kadın X=26,90>Erkek X=26,18, İDKÖ Kadın X=22,15>Erkek X=21,83). DYÖ alt boyutunda ise erkeklerin ortalama puanları kadınlardan yüksek olmakla birlikte (DYÖ Kadın X=16,95<Erkek X=16,99) bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değildir.

Sınıf Düzeyine Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

İHO öğrencilerinin rol model tercihleri ile sınıf düzeyi arasındaki ilişki One-Way ANOVA kullanılarak test edilmiş, gruplar arasındaki farklılıklar da “LSD” isimli test ile sınınmıştır. Elde edilen veriler Tablo 5’te dikkatlere sunulmuştur.

Tablo 5: Sınıf Düzeyine Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

	Sınıf	N	X	S	sd	F	p	Grp.Ar. Farklar*
İHORMÖ Genel	5. Sınıf	267	67,21	6,59	3/852	9,97	,000	a
	6. Sınıf	184	65,26	6,89				b
	7. Sınıf	170	65,72	6,94				b
	8. Sınıf	235	63,86	7,22				c
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	5. Sınıf	267	27,01	2,73	3/852	5,20	,001	a
	6. Sınıf	184	26,39	2,78				b
	7. Sınıf	170	26,86	2,88				ab
	8. Sınıf	235	26,10	2,91				cb
Dini Yaşantı Özellikleri	5. Sınıf	267	17,75	2,31	3/852	16,62	,000	a
	6. Sınıf	184	17,17	2,62				b
	7. Sınıf	170	16,71	2,72				b
	8. Sınıf	235	16,11	3,00				c
İçe Dönük Kişilik Özellikleri	5. Sınıf	267	22,45	2,46	3/852	5,31	,001	a
	6. Sınıf	184	21,70	2,70				b
	7. Sınıf	170	22,15	2,52				ab
	8. Sınıf	235	21,66	2,57				b

*Farklı harfler gruplar arası önemli farklılığı göstermektedir. (p<0,05)

Tablo 5’te görüldüğü gibi İHORMÖ ölçeği ve tüm alt boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı farklılaşmaların olduğu görülmektedir (İHORMÖ genel p=0,00<0,05; DDKÖ p=0,001<0,05; DYÖ p=0,00<0,05 ve İDKÖ p=0,001<0,05). Oluşan bu sonuçtan hareketle “H3a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.” hipotezinin ölçek ve alt boyutları için doğrulandığı gözlenmektedir.

LSD testi sonuçları incelendiğinde söz konusu farklılaşmaların İHORMÖ geneli ve tüm alt boyutlarda en küçük sınıf düzeyi olan “5. sınıf” ile en yüksek sınıf düzeyi olan “8. sınıf” seçenekleri arasında olduğu görülmektedir. Söz ko-

nusu farklılaşmalarda 5. sınıf grubunun en yüksek ortalama puanı alması dikkat çekicidir. Belirtilen bu durum yaş değişkeni ile ilgili verilerle aynı doğrultuda sonuç göstermektedir. Öğrencinin devam ettiği sınıf seviyesi yükseldikçe rol model alma tercihleri azalmaktadır. Bu doğrultuda en küçük sınıf seviyesindeki ortalama rol model alma puanı en yüksek düzeydedir. Dile getirilen bu sonuçlardan hareketle “H3b: İHO öğrencilerinin rol model alma düzeyleri sınıf düzeyi arttıkça azalır.” hipotezinin doğrulandığı söylenebilir. Öğretmenin rol modelliğine dair yapılan farklı bir çalışmada da sınıf düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin ahlaki davranışlarını gözlemlene düzeyinin azaldığının tespit edilmesi suretiyle buradaki veriyle aynı doğrultuda sonuca ulaşılmıştır (O. Taşkın, 2020, s. 116).

Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

İHO öğrencilerinin rol model tercihleri ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki ilişki One-Way ANOVA kullanılarak test edilmiş, gruplar arasındaki farklılıklar da “LSD” isimli test ile sınımlanmıştır. Elde edilen veriler Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6: Sosyo-Ekonomik Düzey ve İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

	N	X	S	sd	F	p	Grp.Ar. Farklar*	
İHORMÖ Genel	0-2800	137	65,12	7,15	4/851	0,41	0,801	a
	2801-4000	216	65,69	7,10				a
	4001-5000	199	65,53	6,93				a
	5001-6000	127	65,28	7,37				a
	6001ve üstü	177	66,04	6,64				a
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	0-2800	137	26,47	2,77	4/851	0,65	0,628	a
	2801-4000	216	26,62	2,93				a
	4001-5000	199	26,60	2,85				a
	5001-6000	127	26,35	3,01				a
	6001ve üstü	177	26,84	2,66				a
Dini Yaşantı Özellikleri	0-2800	137	17,04	2,65	4/851	0,25	0,912	a
	2801-4000	216	17,08	2,64				a
	4001-5000	199	16,95	2,69				a
	5001-6000	127	16,92	2,74				a
	6001ve üstü	177	16,83	2,97				a
İçer Dönük Kişilik Özellikleri	0-2800	137	21,61	2,60	4/851	1,68	0,152	a
	2801-4000	216	21,99	2,67				a
	4001-5000	199	22,00	2,62				a
	5001-6000	127	22,01	2,64				a
	6001ve üstü	177	22,37	2,27				a

*Farklı harfler gruplar arası önemli farklılığı göstermektedir. (p<0,05)

Tablo 6’da görüldüğü gibi İHORMÖ ölçeği ve tüm alt boyutlarında sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir (İHOR-

MÖ genel $p=0,80>0,05$; DDKÖ $p=0,63>0,05$; DYÖ $p=0,91>0,05$ ve İDKÖ $p=0,15>0,05$). Bu veriden hareketle “H4a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.” hipotezi doğrulanamamıştır. Aynı şekilde “H4b: İHO öğrencilerinin rol model alma düzeyleri sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe azalır.” hipotezi de istatistiksel açıdan doğrulanamamıştır. Böylece İHO öğrencilerinin rol model tercihleri üzerinde sosyo-ekonomik düzeylerinin bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada da öğretmenlerini rol model öğrencilerin tercihlerinde gelire göre önemli bir değişim olmadığı tespiti yapılmıştır (Karaboğa, 2019, s. 377).

Tercih Etme Sürecine Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

Örnekleme “Öğrenim gördüğünüz okulu tercih ederken sizi en çok etkileyen unsur hangisi oldu?” sorusu sorularak tercih etme sürecine dair değişkenler tespit edilmiştir. İHO öğrencilerinin rol model tercihleri ile öğrenim gördükleri okula gitme kararı verirken kendilerini etkileyen tercih süreci arasındaki ilişki One-Way ANOVA kullanılarak test edilmiş, gruplar arasındaki farklılıklar da “LSD” isimli test ile sınanmıştır. Elde edilen veriler Tablo 7’de dikkatlere sunulmuştur.

	Sınıf	N	X	S	sd	F	p	Grp.Ar. Farklar*
İHORMÖ Genel	Aile isteği	302	63,80	6,87	3/852	12,19	,000	a
	Okulun eğitim kalitesi	188	66,08	6,96				b
	İHO’ya gitme isteği	334	67,01	6,63				b
	Arkadaş-öğretmen	32	64,41	8,74				ab
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	Aile isteği	302	26,06	2,81	3/852	6,34	,000	a
	Okulun eğitim kalitesi	188	26,86	2,85				b
	İHO’ya gitme isteği	334	26,97	2,75				b
	Arkadaş-öğretmen	32	26,22	3,34				ab
Dini Yaşantı Özellikleri	Aile isteği	302	16,12	2,78	3/852	19,36	,000	a
	Okulun eğitim kalitesi	188	17,05	2,76				b
	İHO’ya gitme isteği	334	17,72	2,39				c
	Arkadaş-öğretmen	32	16,72	3,27				ab
İçer Dönük Kişilik Özellikleri	Aile isteği	302	21,62	2,57	3/852	4,74	,003	a
	Okulun eğitim kalitesi	188	22,18	2,59				b
	İHO’ya gitme isteği	334	22,32	2,45				b
	Arkadaş-öğretmen	32	21,47	3,22				ab

*Farklı harfler gruplar arası önemli farklılığı göstermektedir. ($p<0,05$)

Tablo 7’deki veriler incelendiğinde İHORMÖ ölçeği ve tüm alt boyutlarında tercih süreci değişkenine göre anlamlı farklılaşmaların olduğu görülmektedir (İHORMÖ genel $p=0,000<0,05$; DDKÖ $p=0,000<0,05$; DYÖ $p=0,000<0,05$ ve

İDKÖ $p=0,003<0,05$). Oluşan bu sonuçtan hareketle “H5a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri, tercih süreci değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.” hipotezinin ölçek ve alt boyutları için doğrulandığı gözlenmektedir.

“H5b: İHO’yu eğitim kalitesinden dolayı tercih edenlerin rol model tercih puanları ailesinin isteğiyle tercih edenlerden daha yüksektir.” hipotezinin doğruluğunu test etmek üzere yapılan LSD testi sonuçları incelendiğinde İHORMÖ ve alt boyutlarındaki farklılaşmanın “aile isteği” grubu ile “Okulun eğitim kalitesi” ve “İHO’ya gitme isteği” grupları arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca “Okulun eğitim kalitesi” ve “İHO’ya gitme isteği” alt boyutlarında oluşan ortalama değerler, “Aile isteği” grubunda oluşan ortalama değerlerden daha yüksektir. Bu sonuçlar, belirtilen hipotezin doğrulandığı anlamına gelmektedir. Söz konusu farklılaşma, aile isteğinin birey için bir dışsal motivasyon kaynağı teşkil etmesi, diğer iki grubun ise bireyi etkileyen içsel motivasyon kaynağı özelliği göstermesiyle açıklanabilir.

Okul Memnuniyet Düzeyine Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

Çalışmaya katkı sunan öğrencilere “Öğrenim gördüğünüz okuldan memnuniyet düzeyinizi hangi seçenek en iyi açıklamaktadır?” sorusu sorularak okul memnuniyet düzeyi değişkenine ait veriler elde edilmiştir. İHO öğrencilerinin rol model tercihleri ile öğrenim gördükleri okuldan memnun olma düzeyleri arasındaki ilişki One-Way ANOVA kullanılarak test edilmiş, gruplar arasındaki farklılıklar da “LSD” isimli test ile sınanmıştır. Elde edilen veriler Tablo 8’de verilmiştir.

Memnuniyet Düzeyi	Düzyey	N	X	S	sd	F	p	Grp.Ar. Farklar*
İHORMÖ Genel	Düşük	44	59,09	7,49	3/852	49,12	,000	a
	Orta	385	64,12	6,67				b
	Yüksek	427	67,56	6,53				c
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	Düşük	44	24,48	3,41	3/852	29,75	,000	a
	Orta	385	26,14	2,74				b
	Yüksek	427	27,23	2,68				c
Dini Yaşantı Özellikleri	Düşük	44	14,07	3,05	3/852	56,20	,000	a
	Orta	385	16,43	2,66				b
	Yüksek	427	17,75	2,43				c
İçer Dönük Kişilik Özellikleri	Düşük	44	20,55	2,95	3/852	24,73	,000	a
	Orta	385	21,56	2,52				b
	Yüksek	427	22,57	2,43				c

*Farklı harfler gruplar arası önemli farklılığı göstermektedir. ($p<0,05$)

Tablo 8’de görüldüğü gibi İHORMÖ ölçeği ve tüm alt boyutlarında okul

memnuniyet düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmalar vardır (İHORMÖ genel $p=0,000<0,05$; DDKÖ $p=0,000<0,05$; DYÖ $p=0,000<0,05$ ve İDKÖ $p=0,000<0,05$). Memnuniyet düzeylerinde oluşan ortalama puanlar incelendiğinde, İHORMÖ ve alt boyutlarında öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler, “H6a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri, okul memnuniyet düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.” hipotezinin doğrulandığını göstermektedir.

İHORMÖ ölçeği ve alt boyutlarında oluşan ortalama puanlar incelendiğinde okuldan memnuniyet düzeyi arttıkça rol model puanlarının da arttığı, memnuniyet düzeylerinin düştükçe rol model puanlarının da düştüğü görülmektedir. Bu veriden hareketle “H6b: Okul memnuniyet düzeyi ile rol model alma arasında doğru orantılı bir ilişki vardır.” hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

Öğretmenlerle İletişim Düzeyine Göre İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri

Öğretmenlerle iletişim düzeyi değişkenine ait veriler “Öğretmenlerinize olan iletişiminizin hangi düzeyde olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplardan oluşturulmuştur. İHO öğrencilerinin rol model tercihleri ile öğretmenlerle iletişim düzeyleri arasındaki ilişki One-Way ANOVA kullanılarak test edilmiş, gruplar arasındaki farklılıklar da “LSD” isimli test ile sınanmıştır. Elde edilen veriler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Öğretmenlerle İletişim Düzeyi ve İHO Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri								
	Düzye	N	X	S	sd	F	p	Grp.Ar. Farklar*
İHORMÖ Genel	Düşük	38	61,26	6,95	3/852	27,12	,000	a
	Orta	256	63,75	7,17				b
	Yüksek	331	65,38	6,69				c
	Çok Yüksek	231	68,58	6,15				d
Dışa Dönük Kişilik Özellikleri	Düşük	38	24,82	2,89	3/852	25,87	,000	a
	Orta	256	25,87	2,90				b
	Yüksek	331	26,54	2,75				c
	Çok Yüksek	231	27,78	2,46				d
Dini Yaşantı Özellikleri	Düşük	38	15,76	2,85	3/852	15,13	,000	a
	Orta	256	16,47	2,79				abc
	Yüksek	331	16,85	2,67				c
	Çok Yüksek	231	17,90	2,48				d
İçer Dönük Kişilik Özellikleri	Düşük	38	20,68	2,73	3/852	18,55	,000	a
	Orta	256	21,41	2,65				a
	Yüksek	331	21,10	2,38				b
	Çok Yüksek	231	22,91	2,44				c

*Farklı harfler gruplar arası önemli farklılığı göstermektedir ($p<0,05$). LSD testi sonuçlarının doğru çıkması için “düşük” ve “çok düşük” seçenekleri “düşük” seçeneği altında birleştirilmiştir.

Tablo 9’da görüldüğü gibi İHORMÖ ölçeği ve tüm alt boyutlarında öğretmenlerle iletişim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmalar vardır (İHORMÖ genel $p=0,000<0,05$; DDKÖ $p=0,000<0,05$; DYÖ $p=0,000<0,05$ ve İDKÖ $p=0,000<0,05$). Öğretmenlerle iletişim düzeylerindeki ortalama puanlar incelendiğinde de, İHORMÖ ve alt boyutlarında öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin “düşük” olandan “çok yüksek” olana doğru arttığı görülmektedir. Elde edilen bu verilerden hareketle “H7a: İHO öğrencilerinin rol model tercihleri, öğretmenle iletişim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşır.” hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

İHORMÖ ölçeği ve alt boyutlarında oluşan ortalama puanlar incelendiğinde öğretmenlerle iletişim düzeyi arttıkça rol model puanlarının da arttığı, iletişim düzeyleri düştükçe rol model puanlarının da düştüğü görülmektedir. Bu veriden hareketle “H7b: Öğretmenlerle iletişim düzeyi ile rol model alma arasında doğru orantılı bir ilişki vardır.” hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

Farklı bir çalışmada ise ortaokul öğrencilerinin lise öğrencilerine göre öğretmenleriyle daha iyi iletişim kurduğu tespit edilmiştir (O. Taşkın, 2020, s. 104).

Tartışma

İHO öğrencilerinin rol model tercihlerinin çeşitli değişkenler açısından farklılaşma durumunu test etmeyi amaçlayan bu çalışmada katılımcılardan hayatlarında kimleri örnek aldıklarını önem sırasına göre yazmaları istenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda Tablo 10 oluşturulmuştur.

Tablo 10: Örneklemin Rol Model Tercihleri

	SIRA		SIRA		SIRA	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne-baba	678	79,2	125	14,6	53	6,2
Aile yakınları	47	5,5	334	39,0	169	19,7
Arkadaşlar	16	1,9	61	7,1	143	16,7
Öğretmenler	21	2,5	202	23,6	288	33,6
Televizyon dizi karakterleri	7	,8	11	1,3	20	2,3
Sosyal medya fenomenleri	11	1,3	14	1,6	22	2,6
Kitaplardaki kahramanlar	22	2,6	16	1,9	39	4,6
Tarihi kişilikler	36	4,2	53	6,2	67	7,8
Sporcular/futbolcular	18	2,1	40	4,7	55	6,4
Toplam	856	100,0	856	100,0	856	100,0

Tablo 10 incelendiğinde örneklemin 1. sırada rol model aldığı ilk kategori %79,2’lik oranla ebeveyn olmuştur. Bunu %5,5 ile aile yakınları, %4,2 ile tarihi kişilikler, %2,6 ile okunan kitaplardaki kahramanlar, %2,5 ile öğretmenler, %2,1 ile sporcular, %1,9 ile arkadaşlar, %1,3 ile sosyal medya fenomenleri ve %0,8 gibi çok küçük bir oranla da TV dizi kahramanlarının takip ettiği görülmek-

tedir. Rol model olarak 2. sırada tercih edilen unsurlara bakıldığında %39,0'la ilk sırayı aile yakınlarının aldığı görülmektedir. Aile yakınlarını %23,6'lık bir oranla öğretmenler ve %14,6'lık oranla da anne-baba takip etmektedir. Arkadaşlarını rol model alanların oranı %7,1'dir. Tarihi kişilikleri %6,2 ve sporcuları da %4,7'lik bir kesim rol model aldığını belirtmiştir. Televizyon dizi karakterleri, sosyal medya fenomenleri ve kitaplardaki kahramanların rol model alınma oranları ise %2'nin altında kalmıştır. 3. sıra rol model tercihlerinde öğretmenler %33,6 ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu %19,7 ile aile yakınları, %16,7 ile arkadaşlar, %7,8 ile tarihi kişilikler, %6,4 ile sporcular, %6,2 ile anne-baba, %4,6 ile kitaplardaki kahramanlar, %2,6 ile sosyal medya fenomenleri ve %2,3 ile televizyon dizi karakterleri takip etmektedir. Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin öncelikli rol modellerini anne-babaların, sonra aile yakınlarının ve üçüncü olarak da öğretmenlerin oluşturduğu görülmektedir. İlk iki unsur bireyi daha çok informal düzeyde etkilerken öğretmenler ile olan iletişim formal düzeyde devam etmektedir. Öğretmenlerin rol model alınması ile ilgili nitel bir araştırmada öğretmenlerin daha çok kişilik özelliklerinin örnek alındığının ifade edilmesi, bu çalışmada kullanılan İHORMÖ'nün DDKÖ ve İDKÖ alt boyutlarıyla elde edilen verilerin geçerliği açısından önem teşkil etmektedir (Kabaklı Çimen, 2019, s. 97).

Yukarıdaki verilerde dikkat çekici bir şekilde, ortaokul döneminde rol model tercihlerinde anne-babanın, diğer kategorilere oranla oldukça üst düzeyde olduğu görülmektedir. Aslında -ilk bölümde ifade edildiği üzere- sosyal öğrenme teorisine göre, yaşla birlikte model almada aile etkisi azalmaktadır. Nitekim aile bireylerinin rol model olarak tercih edilme durumlarının, lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada %12 gibi oldukça düşük bir oranda çıkması durumu desteklemektedir (Karaboğa, 2019, s. 379). Her ne kadar aile etkisinin çocuğun okul hayatında sosyalleşmesi ile beraber azaldığı ifade edilse de ergenlik dönemine kadar bu etkinin devam ettiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada anne-baba etkisinin ergenliğe geçiş dönemi olarak ifade edilen ön ergenliğe kadar uzandığının tespit edilmesi bu kabulü teyit eden bir veri olarak önem arz etmektedir. Bu durum, ortaokul döneminde anne ve babaların gerek karakter gerekse davranışları ile çocuklarına model olma, ahlaki değerleri aktarma konusundaki fırsatlarının güçlü bir şekilde var olduğu şeklinde yorumlanabilir. Benzer şekilde, yukarıdaki verilere dayanarak şarkıcı, sporcu, sosyal medya fenomeni gibi rol model olarak alınması muhtemel karakterlerin bu yaş grubuna etkisinin sınırlı düzeyde olduğu da ifade edilebilir. Elbette bu durumun, akıllı telefon/sosyal medya kullanımı ile rol model tercihi arasındaki ilişkinin nasıl gerçekleştiğini ortaya koyan araştırmalarda da test edilmesine ih-

tiyaç bulunmaktadır.

Literatürde, bu araştırmada model olarak tercih edilme oranları düşük çıkan sosyal medya ünlüleri ya da tarihi/dini şahsiyetlerin, seçilen örneklemin büyük çoğunluğu tarafından rol model olarak benimsediklerine dair veriler bulunmaktadır. Ergen'in (2019, s. 143) 5., 6. ve 7. sınıfa giden 23 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, katılımcılardan 15 tanesi youtuberları örnek aldığı ifade etmiştir. Faiz ve Avcı'nın (2019, s. 694), yine ortaokul 5., 6. ve 7. sınıf öğrencileri örneklem alınarak yapılan araştırmasında M. Kemal Atatürk ve Hz. Muhammed'in en fazla değer ile eşleştirilen rol modeller olarak öne çıktığı görülmüştür. Farklı çalışmalarda da Hz. Muhammed'in 8.sınıf öğrencileri tarafından örnek alındığı tespit edilmiştir (Coşkun Keskin vd., 2019, s. 85; Öcal vd., 2012, s. 203). Ancak bahsi geçen araştırmalar, zaten belli bir kategorinin öğrenciler açısından rol model olarak algılanma durumlarını test ettiğinden ve genel olarak tercih edilme ihtimali bulunan tüm model kategorileri arasında bir seçme imkânı sunmadığından bu verileri anne-babanın rol model alınmadığına ya da rol model alınma düzeyinin düşük olduğuna dair bir delil kabul etmek mümkün gözükmemektedir.

Sarıkaya ve Barutçu'nun (2016, s. 50) araştırmasında, rol model olarak alınan kişi sıralamasında annenin –ki birinci sırada yer alan futbolcu ile anne seçeneği arasında 6 kişi fark vardır- ikinci sırada yer alması bu çalışma verileri ile örtüşmektedir. Bu araştırmada, anne-babanın rol model olma yüzdesinin oldukça yüksek çıkması imam hatip öğrencileri ailelerinin, çocukları ile güçlü iletişim bağlarına sahip olduğu; ayrıca çocuklarına rol model olma konusunda gayretli oldukları şeklinde de yorumlanabilir. İlaveten, rol model tercihlerinde aile yakınlarının ikinci sırada yer alması da araştırma örneklemindeki katılımcıların, kendileriyle etkileşime girebilecekleri yakınlarının bulunduğu ve aile ilişkilerinin sıcak bir atmosferde gerçekleştiği yönünde değerlendirilebilir. Nitekim aynı çalışmada aile yakınlarının anne seçeneğinden sonra üçüncü sırada tercih edildiği görülmektedir (Sarıkaya & Barutçu, 2016, s. 50).

Bireyin öğrenmeleri her zaman formal düzeyde ve bilişsel olarak gerçekleşmez. Özellikle küçük yaşlarda sosyal öğrenmenin daha yoğun olduğu bilinen bir gerçektir. Yaş ve model alma ilişkisine dair araştırma verilerinin paylaşıldığı Tablo 3 incelendiğinde bu çalışmada da benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. İHORMÖ ve tüm alt boyutlarında en düşük yaş grubu olan “10 ve altı” seçeneğinden en üst yaş aralığı olan “13 ve üzeri” seçeneğine doğru rol model ortalama puanlarının azaldığı görülmektedir. Bu durum üst paragrafta ifade edilen ön

ergenlik, ergenlik ayırımına da uygun düşmektedir.

Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile model alma tercihleri arasındaki ilişki incelendiğinde de yaş ile doğru orantılı bir durumun olduğu görülmektedir. Tablo 5'te de görüldüğü üzere en yüksek ortalama model alma puanları 5. sınıf düzeyinde oluşurken en düşük ortalama puanlar ise 8. sınıf düzeyinde oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bu sonuçların literatürle benzer nitelikte olması çalışmanın geçerliği açısından önemli bir veridir. Ayrıca, Aşlamacı'nın (2017, s. 312) çalışmasında, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin okul yönetimi, öğretmenler ve öğrenci ilişkilerine dair olumlu algılarının azaldığını ifade etmesi de yaş ile beraber sosyal çevreye dair düşüncelerin değişimini desteklemektedir.

Bununla birlikte öğrencilerin küçük yaşlarda daha fazla rol model aldıkları gerçeğinin bu okullardaki öğretimde etkisi olan tüm paydaş ve unsurlar tarafından dikkate alınması gerekir. Bu noktada gerek hazırlanan öğretim programlarının hayata geçirilmesinde gerekse derslerin yürütülmesinde etkin rol oynayan öğretmenlerin öğrencilerinin gözünde birer model olduklarının ayırdında olarak hareket etmelerinde yarar vardır. Ayrıca, öğrencilerin daha çok aile ve aile yakınlarını kendilerine rol model aldıklarını ifade ettikleri Tablo 10'daki veriler de göz önüne alınarak İHO'larda sürdürülen öğretim faaliyetlerinde okul-aile işbirliğinin oldukça etkin bir şekilde sürdürülmesinde yarar olduğu söylenebilir. Zira ailenin öğretmen ve okul idaresi tarafından tanınması öğrencinin tanınmasına, dolayısıyla öğretimin niteliğine katkı sağlayabilir.

Eğitim ve psikoloji araştırmalarında çeşitli bağımlı değişkenler üzerinde etkisi araştırılan bağımsız değişkenlerden biri de cinsiyettir. Fıtratı gereği cinsiyet bakımından farklı psikolojik ve sosyal özelliklere sahip olan bireylerin rol model tercihlerinde de cinsiyetin etkili olup olmadığı bu araştırmanın alt problemlerinden biridir. Daha önce yapılan birçok araştırmada cinsiyete göre farklılaşmaların olduğuna dair çalışmaların olmasından hareketle cinsiyetin rol model alma üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya sebep olacağı yönünde bir hipotez oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen verilerle yapılan parametrik testlerde İHORMÖ ölçeği ve DDKÖ alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilerek hipotez doğrulanmıştır (Tablo 4). Anlamlı farklılaşmanın olduğu İHORMÖ geneli ve DDKÖ alt boyutlarında oluşan ortalama model alma puanları incelendiğinde kadınların daha yüksek puanlara sahip olduğu gözlenmiştir. Buradan hareketle kadınların erkeklere göre daha fazla model aldıkları söylenebilir.

Demir ve Köse (2014, s. 13,54) de kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla öğretmenlerini model almaya daha meyilli olduğu tespitini yaparak bu veriyi desteklemektedir. Sarıkaya ve Barutçu'nun (2016, s. 56) çalışmasında ise kız ve erkeklerin model olan ünlü kişilere hayranlık duyma sebeplerinde farklılık tespit edilmiştir. Türk (2020, s. 19), çalışmasında katılımcıların çoğunun kendi cinsiyetlerine benzer kişileri model aldıklarını belirtmiştir. Bu durum cinsiyet değişkeninin, bu çalışmada olduğu üzere, model alma davranışında etkili bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Erjem ve Çağlayandereli'nin (2006, s. 26) çalışmasında erkeklerin kızlardan daha çok model alma davranışında bulduklarını tespit etmesinin, buradaki bulgu ile uyuşmadığı görülmektedir. Ancak, adı geçen çalışmada yerli dizilerin rol almaya etkisinin incelendiği, örneklemin %58'inin erkeklerden oluştuğu ve izlenen dizilerdeki (Deli Yürek, Aynalı Tahir, Yılan hikâyesi) başrol oyuncularının erkek olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirleri baz alınarak tespit edilen sosyo-ekonomik düzeyleri ile model alma tercihleri arasında Tablo 6'da da görüldüğü üzere anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Sarıkaya ve Barutçu'nun (2016, s. 56) sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrencilerde ünlülerin daha fazla rol model aldığına dair bulgusu, araştırmanın alışveriş davranışları ile ilişkili olduğu ve katılımcılarının yarıya yakınının özel okul öğrencisi olması sınırlılıklarıyla beraber düşünülmelidir. Tablo 6'daki veriler, model alma sürecinin sosyo-ekonomik düzeyden bağımsız bir durum olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik düzeyi ne olursa olsun başta aileler olmak üzere çocuğun gelişim sürecinde etkili olan herkesin tüm öğrencilerin rol modellere ihtiyaç duyduğunun farkında olması gerekir.

Birey, sosyal çevresinden sadece davranış boyutunda değil verdiği kararlarda da etkilenir. Bu kapsamda araştırmaya katkı sunan İHO öğrencilerine öğrenim gördükleri okulu tercih etmeleri sürecinde kendilerini hangi unsurların etkilediği sorulmuştur. Tablo 7'de de görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğu İHO'ya gitme isteğini (n=334) ve ailesinin isteğini (n=302) ön plana çıkarmıştır. Okulun eğitim kalitesi seçeneğinin de göz ardı edilemeyecek bir çoğunluk tarafından işaretlendiği ilgili tabloda görülmektedir (n=188). Arkadaş ve ilkokul öğretmen etkisinin ise oldukça az olduğu gözlenmiştir. Bu tema altında yapılan analizler, öğrencinin içsel nitelik taşıyan okulun kalitesi ve bu okullara gitme isteklerinin, daha çok dışsal bir nitelik taşıyan aile isteğiyle tercih yapılmasından ayrıldığı yönündedir. İlgili tabloda da görüldüğü üzere İHO'ya gitme

isteği ve okulun eğitim kalitesi sebebiyle tercih yaptığını söyleyen bireylerin ortalama rol model tercih puanlarının, aile isteği ve öğretmen/arkadaş etkisinden yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 7). Bu veri bir yandan bireyin kendi içsel dinamikleri ile karar vermesinin önemini vurgulaması açısından önem arz ederken diğer yandan okul tercih sürecinin dikkat edilmesi gereken önemli bir etken olduğuna dair atıflar içermektedir. Ayrıca, öğrencinin kendi tercihi ile imam hatip ortaokuluna gelmesi durumunda okul paydaşlarına dair ortaya çıkan algı puanlarının, diğer sebeplerle okula başlaması ile kıyaslandığında anlamlı ölçüde yüksek olması da konuyla ilgili bu veriyi doğrulamaktadır (Aşlamacı, 2017).

Öğrencilerin örgün eğitim gördükleri okullarından memnun olma düzeyleri de onların rol model alma tercihleri üzerinde etkilidir. Bu etki memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu bireylerde rol model puanlarının da yüksek olması şekilde oluşmuştur (Tablo 8). Buradan hareketle İHO öğrencilerinin öğrenim gördükleri kurumdan memnun olmalarının, onların çevrelerinden elde edecekleri sosyal öğrenmelerini önemli derecede artıracakları söylenebilir. Ahlaki ilke ve değerlerin çoğunlukla örtük program dâhilinde öğrenildiği İHO ortamında okul memnuniyetinin yükseltilmesi sosyal öğrenmeleri artırıcı bir faktör olarak değerlendirilebilir. Okul yönetimlerinin aileler ile işbirliği içerisinde öğrencilerin memnuniyet düzeylerini artırıcı önlemler almaları bu kapsamda önem arz etmektedir.

Tablo 10'da İHO öğrencilerinin kendilerine rol model aldıkları üçüncü unsurun öğretmenler olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir sonuç Demir ve Köse'nin (2014, ss. 12-13) çalışmasında da görülmektedir. Buna göre öğretmenler, öğrenciler tarafından yüksek düzeyde rol model alınmakta ve bu oran ortaokul öğrencilerinde liseye oranla daha fazla gerçekleşmektedir. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin, öğrenciler tarafından en çok değerler konusunda örnek alındığı da ifade edilmektedir. Aşlamacı (2017) da imam hatip ortaokulu ile ilgili araştırmasında, öğrencilerin okul paydaşlarına ilişkin algılarında en yüksek puanın öğretmenlere ait olduğunu tespit etmiştir.

Öğrencilerin okulda her gün etkileşim içerisinde oldukları öğretmenleri ile nitelikli bir iletişim kurmaları hem sürdürülen eğitimin niteliği hem de bireyin öğretmenlere yönelik duyuşsal tepkileri bakımından önemlidir. Tablo 9'daki veriler incelendiğinde öğretmenleri ile iletişimlerinin yüksek ya da çok yüksek olduğunu ifade eden bireylerin ortalama rol model puanlarının, söz konusu iletişimin düşük olduğunu ifade edenlerden fazla olduğu görülmektedir. Böylece İHO'da sürdürülen öğretim faaliyetlerinin belirlenen hedefler doğrultusunda

verimli bir şekilde sürdürülmesi için öğretmenlerle etkili bir iletişim kurulmasının gerekliliği oldukça net bir biçimde açığa çıkmaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada İHO öğrencilerinin rol model tercihleri ile yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, İHO'yu tercih etmede tesirinde kalınan unsurlar, okuldan memnun olma düzeyi ve öğretmenlerle iletişim düzeyi arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak İHORMÖ'nün kullanılması, çalışmada elde edilen verilerin parametrik olarak analiz edilmesine imkân tanımıştır. Böylece elde edilen veriler, yıllar sonra aynı konuya odaklanması muhtemel araştırmalarla karşılaştırma yapılmasına imkân sağlayacaktır. İHORMÖ ve alt boyutları ile bağımsız değişkenler arasındaki farklılaşma durumları Tablo 11'de özet olarak verilmiştir.

Tablo 11: İHORMÖ ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişki

	İHORMÖ	DDKÖ	DYÖ	İDKÖ
Yaş	*	*	*	*
Cinsiyet	*	*	-	-
Sınıf düzeyi	*	*	*	*
Sosyo-ekonomik düzey	-	-	-	-
Tercih Süreci	*	*	*	*
Okul memnuniyet düzeyi	*	*	*	*
Öğretmenlerle iletişim düzeyi	*	*	*	*

Araştırmada elde edilen verilere göre İHORMÖ ve tüm alt boyutlarında yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde bu farklılaşmanın yaş yükseldikçe rol model alma puanlarının düştüğü yönünde olduğu görülmüştür. Bu veri, sosyal öğrenme kuramında model almanın küçük yaşlarda gerçekleştiği yönündeki ilkesiyle tutarlılık göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre İHORMÖ ve DDKÖ alt faktöründe anlamlı farklılaşma varken DYÖ ve İDKÖ alt faktörlerinde anlamlı bir farklılaşma oluşmamıştır. Bu verilerin analizlerinde kadınların rol model alma düzeylerinin dışı dönük kişilik özelliklerine bağlı olarak erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sınıf düzeyine göre İHORMÖ ve tüm alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Verilerin analizinde sınıf düzeyi yükseldikçe rol model alma puanlarının düştüğü tespit edilmiştir. Sınıf düzeyindeki farklılaşmanın yaş değişkeni ile ilişkili olduğu söylenebilir. Zira örgün eğitime devam eden öğrenciler yaşa göre homojen bir nitelik taşımaktadır. Sosyo-ekonomik düzeye göre örneklemin rol model alma düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

Bu veri model almanın ekonomik durumdan bağımsız geliştiğini göstermektedir.

Araştırmada katılımcılardan İHO'ya kayıt olma sürecinde kimlerden etkilendikleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplarla oluşturulan tercih süreci değişkenine göre İHORMÖ ve tüm alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Oluşan veriler analiz edildiğinde ise okulun eğitim kalitesi ve bireyin İHO'ya gitmeyi istemesi gibi içsel motivasyona yönelik seçeneklerde oluşan rol model alma puanlarının daha yüksek olduğu, aile isteği ve arkadaş-öğretmen tavsiyesi gibi dışsal motivasyon kaynaklarında ise daha düşük puanlar alındığı gözlenmiştir. Bu kapsamda İHO öğrencilerinin öğrenim gördükleri okullara karar verirken içsel bir motivasyonla hareket etmelerinin elzem olduğu söylenebilir.

Araştırmada öğrencilere yöneltilen bir diğer soru okuldan memnuniyet düzeyleri ile ilgilidir. Bu soruya verilen cevaplar ile oluşturulan okul memnuniyet değişkeninde de ölçek ve tüm alt boyutlarında anlamlı farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Burada oluşan verilerin tercih sürecindeki verilerle benzer nitelikte olduğundan söz edilebilir. Zira okuldan memnuniyet düzeyi yüksek olan bireylerin rol model alma puanlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu veriyle benzer şekilde, okula gitmek isteyen ve İHO'nun kaliteli bir eğitim verdiğini düşünen bireyler de daha yüksek puanlar almıştır.

İHO öğrencilerinin rol model tercihleri incelendiğinde, öncelikli rol modellerini anne-babaların, sonra aile yakınlarının ve üçüncü olarak da öğretmenlerin oluşturduğu görülmektedir. Şarkıcı, sporcu, sosyal medya fenomeni gibi rol model olarak alınması muhtemel karakterlerin bu yaş grubuna etkisinin sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Bu çalışmada öğretmenleriyle iletişim düzeyinin iyi olduğunu söyleyen bireylerin diğer gruplardan daha yüksek rol model alma puanı aldıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerle iletişim düzeyi değişkenine göre de ölçek ve alt boyutların tamamında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmüştür.

İlgili literatürde rol model alma ile ilgili yapılan araştırmaların nitel ya da ölçek niteliği taşımayan anketlerin kullanıldığı nicel yöntemlerle yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple bu çalışmada elde edilen bulgular, benzer çalışmalarla karşılaştırılırken birebir örtüşen temalardan ziyade konuyla ilgili dolaylı değerlendirmelere yer verilebilmiştir. Bununla birlikte parametrik testlerin kullanıldığı bu araştırma sonuçları daha sonra yapılacak çalışmalarla karşılaştırma yapılmasına imkân sağlayacak önemli veriler ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki öneriler sıralanabilir.

- Yaş ve buna bağlı olarak sınıf düzeyi artışı ile rol model alma düzeyi arasındaki ters orantı sebebiyle, erken yaşlarda öğrencilerin olumlu rol modeller ile karşı karşıya getirilmesi önem arz etmektedir. Özellikle 5 ve 6 sınıf öğrencilerinin model almaya açık oldukları dikkate alındığında öğrencilerin yaşlarına ve ilgilerine uygun ahlaki modellere gerek açık gerekse örtük müfredatta yer verilmesi önerilebilir.
- Bununla birlikte öğrencilerin küçük yaşlarda daha fazla rol model aldıkları gerçeğinin bu okullardaki öğretimde etkisi olan tüm unsur ve paydaş kurumlar tarafından dikkate alınması gerekir. Bu noktada hazırlanan öğretim programlarının sınıf ortamında uygulanmasında, derslerin yürütülmesinde etkin rol oynayan öğretmenlerin öğrencilerinin gözünde birer model olmaları durumunun ve öğrencilerle kuracakları olumlu iletişimin önemine gerek okul idaresi gerekse bakanlık düzeyinde tekrar değinilmesi önerilebilir. Ayrıca okullarda bu bilinç ile davranan ve öz veri ile mesleğini sürdüren öğretmenlerin mevzuatta bulunan ödüllerle taltif ve takdir edilmesinin, öğretmen motivasyonunu ve örnekliğini daha üst düzeye taşıyacağı da dikkate alınmalıdır.
- Ayrıca, öğrencilerin daha çok aile ve aile yakınlarını kendilerine rol model aldıklarını ifade ettikleri Tablo 10'daki veriler de göz önüne alındığında, özellikle son yıllarda dijital platformların ve sosyal medyanın yaygın kullanımı dolayısıyla rol model olma durumları araştırılan bu mecralardaki kişilerin etkilerinin -en azından bu çalışma için- sınırlı bir düzeyde çıkması, aileler için bir fırsat olarak sunulabilir. Akıllı telefon kullanımı ve sosyal medya kullanımı konusunda belirli bir dengenin bulunması, aile ile daha fazla vakit geçirilmesi model olma etkisini daha da artırabilir ve karakter gelişimini de olumlu destekleyebilir.
- İHO öğrencilerinin öğrenim gördükleri okullara karar verirken içsel bir motivasyonla hareket etmeleri ile rol model alma düzeyleri arasındaki ilişki dikkate alındığında, öğrencilerin okul memnuniyetinin yüksek olduğu İHO'lardaki memnuniyete konu olan özelliklerin tespit edilerek diğer eğitim kurumları ile paylaşılması fayda sayılabılır. İlaveten 4. sınıf öğrencilerinin İHO'nun ders içerikleri, eğitim ortamı ve faaliyetleri hakkında bilgilendirilmesi bu motivasyona katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Algur, H., & Kaya, Z. (2021). İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin rol model tercihleri ölçęęi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2), 769-796. <https://doi.org/10.33415/daad.956389>
- Ankay, A. (1990). *İnsan ve eğitim*. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası.
- Aşlamacı, İ. (2017). *Paydaşlarına göre imam hatip ortaokullarında din eğitimi*. Dem Yayınları.
- Aydın, A. R. (2009). Öğretmen – Öğrenci ilişkilerinde empati ve öğretmenlerin rol modeliğeri üzerine. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(1), 75-83. <https://dergipark.org.tr/pub/daad/issue/4497/61941>
- Bacanlı, H. (2013). *Eğitim Psikolojisi* (19. bs). Pegem Akademi Yayınları.
- Bahçekapılı, M. (2010). *Ortaöğretim Din kültürü ve ahlak bilgi dersinin öğrencilerin dini duygu, düşünce ve davranışları üzerindeki etkisi (İstanbul Avrupa Yakası Örneğeri)* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bandura, A. (1969). Social learning theory of idendificatory processes. İçinde D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of Socialization Theory and Research* (ss. 213-262). Rand McNally & Company.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Sychologist-American Psychological Association*, 44(9), 1175-1179.
- Bandura, A. (1999). Social cognitive theory: An Agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 21-41.
- Bandura, A. (2003). On the psychosocial impact and mechanisms of spiritual modeling. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 13(3), 167-173. <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura2003IJPR.pdf>
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 198-210.
- Blunch, N. J. (2008). *Introduction to structural equation modelling using SPSS and Amos*. Sage Publication.
- Buladı, K. (2021). Kur'an'a göre ailenin kuruluş gayesi ve rol model olarak ana-babanın sorumlulukları. *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Aile*, 197-231.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. Er., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (22. bs). Pegem Akademi.
- Callum, M. J., & Beltman, S. (2002). *Role models for young people: What makes an effective role model program? A report to the National Youth Affairs Research*.

- Coşkun Keskin, S., Ertürk, İ. B., & Kocamaz, Z. B. (2019). Değer eğitimde özdeşim kurma: Hz. Muhammed (sav) Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 175-218.
- Çamdibi, H. M. (2017). *Eğitim İlkeleri ve Rehberlik*. Çamlıca Yayınları.
- Demir, E., & Köse, M. (2014). Öğretmenlerin rol modeli hakkında öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4(1), 8-18.
- Demirbaş, M., & Yağbasan, R. (2005). Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin bilimsel tutumlarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 363-382.
- DeVellis, R. F. (2016). *Scale development: Theory and applications* (4. bs). Sage Publications.
- Ergen, Y. (2019). Popüler kültürün popüler rol modelleri YouTuberlar: İlköğretim çağındaki özel okul öğrencileri üzerine bir araştırma. *İnsan ve Toplum*, 9(1), 117-154.
- Erikson, E. H. (2020). *İnsanın sekiz evresi* (G. Akkaya, Çev.; 5. bs). Okyanus Yayınları.
- Erjem, Y., & Çağlayandereli, M. (2006). Televizyon ve gençlik: Yerli dizilerin gençlerin model alma davranışı üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 15-30.
- Eskiler, E., & Altunışık, R. (2017). Rol model alma davranışının pozitif sözlü iletişim ve satın alma niyeti üzerine etkisinde marka bağlılığının aracılık rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(13), 687-696. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijmeh/issue/54601/744509>
- Faiz, M., & Karasu Avcı, E. (2019). Tarihi kahramanların değerler eğitiminde rol model olarak kullanılmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin algıları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 694-724.
- Gibson, D. E. (2004). Role model in career development: New direction for theory and research. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 134-156.
- Gökdağ, D. (2002). *Aile psikolojisi ve eğitimi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Göküş, Ş. (2019). *Gençlerde ahlaki değerlerin inşasında akran rol modelliğinin önemi*. 139-150. 2. Türk Akademik Araştırmalar Dergisi Uluslararası Multi-disipliner Kongresi.
- Hacıkeleşoğlu, H. (2021). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı, dindarlık ve ahlaki kayıtsızlık ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2), 877-907. <https://doi.org/10.33415/daad.954334>
- Işıkdöğen, D. (2021). Ailenin din eğitiminde anne-baba rolü. İçinde Ö. Sabuncu (Ed.), *Farklı Yönleriyle İslâm'da Aile* (ss. 75-94). Ensar Neşriyat.

- Johnson, B., & Christensen, L. (2014). *Educational research quantitative, qualitative and mixed approaches* (5. bs). Sage Publication.
- Kabaklı Çimen, L. (2019). Eğitim fakültesi öğrencilerinin rol model tercihleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 88-110. <https://doi.org/10.33206/mjss.458872>
- Kahveci, H. (2021). Sosyal medya içeriklerinin ahlaki değerler bağlamında incelenmesi: Youtube örneği. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 204-225. <https://doi.org/10.18039/ajesi.786295>
- Kalaycı, Ş. (2014). *Spss uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayın.
- Kandil, Z. (2019). *Rol-model almada ve benliğin sunumunda yeni bir alan olarak Instagram* [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391.
- Karaca, F. (2016). *Dini gelişim psikolojisi*. Eser Ofset Matbaacılık.
- Karakuş, N., & Çoksever, P. (2019). Değerler eğitiminde rol model olarak kadın kahramanlar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 10(20), 46-62.
- Karakuş, N., Karacaoğlu, M. Ö., & Keten, M. (2020). Ortaokul öğrencilerinin kullandığı argo kelimeler çerçevesinden dil ahlakına genel bir bakış. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö7, 172-191. <https://doi.org/10.29000/rumelide.808340>
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 193-204.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Kılıç, M., Kaya, A., Yıldırım, N., & Genç, G. (2004). *Eğitimci gözüyle öğretmen ve öğrenci*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya.
- Kula, D. N. (2007). Elazığ'da kurtlar vadisi dizisinin alımlanması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 251-266.
- Marcoulides, G. A., & Schumacker, R. E. (Ed.). (2001). *New developments and techniques in structural equation modeling*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- MEB. (2021a). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2020-2021*. http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=424

- MEB. (2021b). *Yeni dönem kitapçık*. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.
- Mehmedoğlu, A. U. (2014). *Kişilik ve din*. Dem Yayınları.
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi amos uygulamaları* (2. bs). Detay Yayıncılık.
- Nabavi, R. T. (2012). Bandura's social learning theory & social cognitive learning theory. *Theories of Developmental Psychology*, 1-24.
- Namlı Altıntaş, İ. (2016). 9-11 yaş arası öğrencilerin çizgi film ve animasyonlardan edindikleri değerler ve rol model alma durumları. *Route Educational and Social Science Journal*, 3(2), 316-335.
- Onat Kocabıyık, O. (2014). Benlik ve ahlaki kimlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 261-280. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29172/312399>
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okulöncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 303-319.
- Öcal, A., Polat, R., & Arı, G. (2012). Sosyal Bilgiler ve T.C. Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi ders kitaplarındaki karakterlere ilişkin öğrenci görüşleri. *Journal of Educational And Instructional Studies in The World*, 2(1), 82-88.
- Önder, E. (2021). *Ortaöğretim dönemi öğrencilerinin din eğitiminde akran ilişkilerinin rolü (Amasya Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 0-0. <https://doi.org/10.21560/sped.60151>
- Öztürk, E., & Taluk, A. (2011). Orta öğretim öğrencilerinin yeni rol modelleri olarak dizi karakterleri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 21, 177-202.
- Salkaya, A. D. (2020). *Yeni medyada çocuk içerik üreticileri: yaşam biçimi sunumu ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden youtube çocuk kanalları* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkaya, N., & Barutçu, M. T. (2016). 11-14 yaş arası ilk dönem çocuk ergen tüketicilerin alışveriş davranışlarında ünlü kişi etkisi. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 9(17), 43-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppad/issue/61004/906054>
- Savaş, M. M. (2019). *Siyasal karar alma sürecinde akran etkisi: üniversite gençliği üzerine bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci Spss ve Lisrel uygulamaları*. Anı Yayıncılık.

- Söylev, Ö. F. (2000). Gençleri dine yaklaştıran ve dinden uzaklaştıran sosyal sebepler. *Diyanet İlmî Dergi*, 36(4).
- Şahin, Ş., & Özçelik, Ç. Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumunuj/issue/24592/260371>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. bs). Pearson Education.
- Taşkın, E. E. (2019). *Çocuk suçluluğunda akran etkisi (Isparta Denetimli Serbestlik Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşkın, O. (2020). *Öğrencilere göre dini ve ahlaki bir model olarak din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Türk, N. (2020). *Popüler dizi filmlerin lise öğrencilerinin rol -model alma davranışı üzerine etkisi: Onun Gibi Olsam* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkmen, M. (2014). *İlk dönem çocuk ergenlerin (11-14 yaş arası) alışveriş davranışlarında rol model etkisinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstündağ, A. (2019). *Gençlerin model aldıkları televizyon karakterleri*. 14(1), 27-50. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.427334>
- Wheaton, B., Muthén, B., Alwin, D. F., & Summers, G. F. (1977). Assessing reliability and stability in panel models. *Sociological Methodology*, 8, 84-136. <https://doi.org/doi/10.2307/270754>
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85.
- Yavuzer, H. (2003). *Ana-baba ve çocuk* (16. bs). Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Gençlik çağı*. Özgür Yayınları.

Extended Abstract

Examining the Role Model Preferences of Imam Hatip Secondary School students Through a Number of Variable

Zeynep KAYA, Corresponding Author, Assistant Professor
Social Sciences University of Ankara/Faculty of Islamic Sciences, Ankara/Turkey.
zeynep.kaya@asbu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5565-8171>

Hüseyin ALGUR, Assistant Professor.
Giresun University/Faculty of Islamic Sciences, Giresun/Turkey.
huseyin.algur@giresun.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2028-2151>

Article Type: Research Article
<https://doi.org/10.34234/ded.1100726>
Received Date: 08.04.2022
Accepted Date: 12.06.2022
Published Date: 25.06.2022

Introduction

Humans generally pass through stages with certain characteristics that can be divided into childhood, adolescence, and adulthood, and each stage includes physiological, psychological, social, etc. developmental areas within oneself (Karaca, 2016, p. 9). Especially in adolescence, the process of identity acquisition, which requires an effort to make a personal definition of who the individual is, is evident. In this process, the adolescent measures him/herself tries to get to know him/her, and gains roles that may suit him/her (Erikson, 2020, s.

163). After the age of 12, the adolescent needs good examples with which he/she can integrate himself (Çamdibi, 2017, p. 83) and identifies with a model in personality development. Initially, this model is parents and close relatives, but in time it may be replaced by friends, movie or book heroes (Yavuzer, 2003, p. 156), and social media celebrities (Karaboğa, 2019, p.363).

Modeling, which includes learning by observation and imitation, is associated with social learning theory. Within this scope, according to Albert Bandura, the founder of the theory, people learn almost all behaviors by observing, imitating, and modeling and they are constantly in search of a role model in the socialization process (Bandura, 1989, p. 1178) According to Bandura, the characteristics of the model such as age, gender, social and ethnic status, and expertise can be effective in the attention of the individual towards the model. Therewithal, modeling can involve actual person or character symbolically represented on any platform (Bayrakçı, 2007, p. 203).

With their observed goals and attitudes, role models are individuals who are imitated (Nabavi, 2012, p. 7). The family is an effective model for children until they reach puberty (Ankay, 1990, p. 71). During the preschool years, a child tends to see his/her parents as role models, emulate their conduct, and accept their value judgments (Buladı, 2021, p. 213). At the beginning of the student's school life, the influence of his family decreases and he or she begins to be influenced by the attitudes and behaviors of the teacher who deliver education (Kılıç et al., 2004). In the youth period, as for that, friends or famous artists, sound/film stars can be models to be like him/herself (Gökdağ, 2002, p. 18).

Identifying the source of the emulated behavior is complex, as children and adolescents are exposed to multiple models presented through family, close circles, friends, and media (Bandura, 1969, p. 251). There are studies in literature on the above-mentioned categories that can be modeled. Yet, no study focuses specifically on imam-hatip secondary school (IHSS) students. In the Turkish education system, IHSSs are schools that deliver Basic Religious Knowledge, Arabic, Quran, and the Life of Our Prophet courses in their curriculum, unlike other equivalent schools (MEB, 2021b). It is thought that determining whether the excess of the hidden and open curriculum with religious content and the religious atmosphere that is thought to be reflected in the school climate affects students' role model preferences and model characteristics will contribute to the

literature. Consequently, the study's main problem is to collect data to improve the effectiveness of instructional activities for students at this level of education by determining the elements that influence IHSS students' role model preferences.

Method

Survey model, as one of the quantitative research methods, was used in the study (Büyüköztürk et al., 2016, p. 14). The "personal information" form prepared by the researchers was used to determine the independent variables of the participants, and the 15-item Imam Hatip Secondary School Students' Role Model Preferences Scale (IHSSRMPS) developed by Algur and Kaya (2021) was used on the students studying at IHSS to determine the role model preferences of the sample.

The Cronbach Alpha reliability of the IHSSRMPS was found to be 0.89. The suitability of the scale data set to the factor structure of the IHSSRMPS was tested with Confirmatory Factor Analysis (CFA). Some of the values obtained in consequence of CFA indicate an acceptable level (NFI=.93; NNFI/TLI= .93; IFI = .94; RFI= .91; CFI = .94; RMR=.023), and some show an excellent level of fit (GFI = .94; AGFI = .92; RMSEA= .064) (Tabachnick & Fidell, 2013, ss. 721-725; Marcoulides & Schumacker, 2001, s. 186; DeVellis, 2016, s. 49). The normality assumption of the scale and its sub-dimensions was checked by looking at the Kurtosis and Skewness values. Parametric tests were used in the analysis of the data in the study, assuming that the IHSSRMPS and its sub-dimensions meet the normality assumption, considering that their respective values are between the reference values.

The population of the study is IHSS students in Turkey. By choosing the purposeful sampling method, a study group suitable for the purpose of the study was formed (Büyüköztürk et al., 2016, p. 90). Within this scope, 856 students studying in different classes in 64 IHSSs in Ankara were determined as sample.

Results

In the study, data on whether there is a statistical difference between independent variables of age, gender, grade, socio-economic level, the process of

choosing the school, school satisfaction level, teacher communication level, and IHSSRMPS and its sub-dimensions were determined.

In the study, it is observed that the primary role models of IHSS students are parents, then comes their relatives, and finally teachers. For the validity of the data obtained with the Extrovert Personality Traits (EPT) and the Introvert Personality Traits (IPT) sub-dimensions of IHSSRMPS used in this study, it is important to state that teachers' personality traits are mostly taken as an example in a qualitative study on the role modeling of teachers (Kabaklı Çimen, 2019, s. 97).

In the study, it was determined that the students preferred their parents as their role model in the secondary school period, compared to other categories. Although it is stated that family influence decreases with the socialization of the child in school life, it is accepted that this effect continues until adolescence. Therefore, in this study, it is important to confirm this acceptance that the effect of parents' influence extends until pre-adolescence, which is expressed as transition period to adolescence.

In this study, the reason for the high percentage of parents being role models can be interpreted as Imam Hatip students' families having strong communication ties with their children as well as being diligent about being role models for their children. Additionally, it can be interpreted by the fact that the participants have relatives with whom they can interact and that family relations take place in a warm atmosphere is because family relatives take the second place as role model preferences.

Social learning takes place more intensively at younger ages. It is observed that the role model scores decrease from the lowest age group "10 and under" to the highest age group "13 and above" in IHSSRMPS and all its sub-dimensions.

The relationship between students' grade levels and their modeling preferences also changes in direct proportion to age. While modeling scores are at the highest average at the 5th-grade level, they are at the lowest average at the 8th-grade level. However, all stakeholders and members that have an impact on the teaching in these schools should take into account the fact that students more likely to adopt role models at an early age.

One of the sub-problems of the present study is whether gender has impact on role model preferences in individuals who attribute different psychological and social characteristics to gender. Based on the fact that there are studies on gender differences in many previous studies, a hypothesis was developed that

gender would cause a significant difference in role modeling. Confirmation of the hypothesis was made by determining that there was a significant difference in the IHSSRMPS and EPT sub-dimensions in the parametric tests performed in the study. Considering the mean modeling scores in the overall IHSSRMPS and EPT sub-dimensions, it was observed that women had higher scores.

No significant difference was found related to the socio-economic level determined based on the average monthly income of the families of the students participating in the study. In the study conducted by Sarıkaya and Barutçu (2016, s. 56), the finding indicated that students with higher socioeconomic status take celebrities more as role models, this should be considered together with the limitations of the research being related to shopping behaviors and the fact that nearly half of the participants are private school students.

The individual is affected by his/her social environment both in terms of behavior and decisions he/she makes. Within this scope, IHSS students participating in the study were asked which factors affected them in the process of choosing the school they studied. The majority of the participants stated that their wishes (n=334) and their family's wishes (n=302) came to the fore in enrolling in IHSS. It was observed that the education quality option of the school was also marked by a majority that could not be ignored (n=188). It was observed that the effect of friends and primary school teachers is quite low. The analysis shows that the quality of the school, which has an internal quality, and the desire to go to these schools differ from the preference of the family, which has an external quality. It is observed that the average role model preference scores of individuals who say that they prefer to go to an IHSS and the quality of the school's education are higher than family desire and teacher/friend effect.

Students' level of satisfaction with their formal education schools also has effect on modeling preferences. Individuals with high levels of satisfaction also had high role model scores as a result of this effect. The significant increase in the social learning that IHSS students will obtain from their environment can be due to their satisfaction with the institution they study. Increasing school satisfaction can be considered a factor in increasing social learning in the IHSS environment, where moral principles and values are mostly learned within the hidden curriculum.

The data obtained show that the average role model scores of the individuals who state that they have strong or very strong communication with their teachers are higher than those who state that the communication in question is low. Thus,

the necessity of establishing effective communication with teachers activities at IHSS to be carried out efficiently in line with the determined goals, becomes clear.

According to the findings of the study, the following recommendations can be listed.

- Due to the inverse relation between age and role modeling level, it is important to confront students with positive role models at an early age.
- All stakeholders and members that have an impact on the teaching in these schools should take into account the fact that students more likely to adopt role models at an early age.
- Considering the data that the students stated that they mostly take their families and relatives as role models, it can be said that the effects of people in these social media, whose role modeling status has been investigated especially in recent years due to the widespread use of digital platforms and social media, -at least for this study- are at a limited level.
- Considering the relationship between IHSS students' internal motivation in choosing their schools and their role modeling levels, it may be beneficial to determine the features that contributed to student' satisfaction in IHSSs and to share them with other educational institutions.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Zeynep KAYA, Hüseyin ALGUR

Yazar Katkıları / Author Contributions: Zeynep KAYA (%50) , Hüseyin ALGUR (%50)

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.